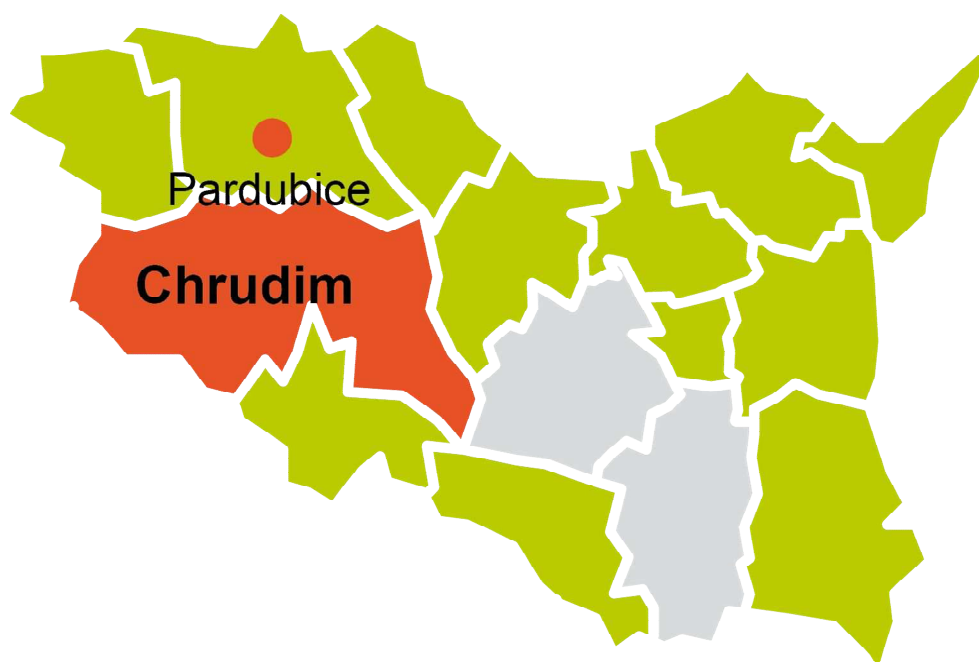

**Zpráva z mapování potřeb aktérů sítě služeb
pro ohrožené děti a jejich rodiny v ORP Chrudim
za období 2016 – 2017**

Rozšířená verze

Evropská unie
Evropský sociální fond
Operační program Zaměstnanost

PRÁVO NA DĚTSTVÍ

Obsah

Úvodní slovo síťáře	1
Úvodem o ochraně práv dětí a péči o ohrožené děti.....	2
Stručný popis a specifika oblasti	5
Aktéři a aktivity v lokální síti pro ohrožené děti a jejich rodiny.....	7
Aktéři místní sítě služeb.....	7
Spolupráce v místní síti služeb.....	8
Plánování rozvoje místní sítě služeb	10
Proces mapování potřeb a jeho výstupy k datu 30. 06. 2017	11
Komentář k jednotlivým oblastem potřeb	14
A. Dostupnost odborné pomoci	14
B. Společný a koordinovaný rozvoj sítě pro ohrožené děti, mládež a jejich rodiny	15
C. Efektivní případová práce	21
D. Využití potenciálu škol pro ochranu práv dětí.....	25
Rámec aktivit lokálního síťáře na území ORP Chrudim	27
Zvolená témata síťování	28
Přílohy	29

Úvodní slovo síťáře

Vážené dámy a pánové, vážení aktéři sítě služeb pro ohrožené děti,

dovoluji si vám představit zprávu, ve které podrobně popisují výstupy z lokálního mapování v oblasti služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v obci s rozšířenou působností Chrudim (ORP Chrudim). Jedná se o doplňující pracovní materiál ke shrnující základní *Zprávě z mapování potřeb aktérů sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v ORP Chrudim*.

Je to již přibližně jeden a půl roku, co pracuji jako lokální síťář projektu MPSV¹ v lokalitě – setkávám se s vámi, aktéry sítě služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny (dále jen „sítě“). Prostřednictvím tohoto materiálu bych vás rád seznámil s tím, jak vypadá místní síť aktérů, jaké jsou potřeby a některé klíčové otázky rozvoje místní sítě, jakožto i role a činnosti síťáře v ORP Chrudim.

Co materiál obsahuje?

Najdete zde úvodní slovo k ochraně práv dětí, kde shrnuji důležité principy týkající se tohoto tématu. Dále se zaměřuji na popis síťářské práce – zmapovaných potřeb, na kterých stavím při realizaci lokální strategie síťování, kterou popisuji v závěru.

Komu je určen?

Je určen všem aktérům místní sítě, kteří se zajímají o téma ochrany práv dětí v našem regionu. Věřím, že bude využitelný i jako podklad pro další řízení rozvoje místní sítě.

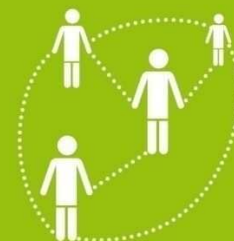
Pokud máte podněty k výstupům z mapování či jiné dotazy, neváhejte se na mě obrátit.

Děkuji za spolupráci.

Mgr. Jaroslav Marek
Lokální síťář ORP Chrudim
Projekt Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí
mob.: 774 50 62 74
e-mail: jaroslav.marek@mpsv.cz
www.mpsv.cz
www.pravonadetstvi.cz

Kdo je lokální síťář?

Lokální síťář je nezávislým aktérem sítě pomoci ohroženým dětem a jejich rodinám. Jeho cílem je udržitelně propojit aktéry sítě, aby navzájem znali své možnosti a potřeby a mohli efektivně spolupracovat při řešení situací ohrožených dětí a rodin. Ve svém konání vychází z principů deinstitutionalizace a ze zmapovaných potřeb aktérů a jejich klientů směrem k fungování sítě jako celku. Vytváří prostor pro jejich spolupráci napříč rezorty.

¹ Projekt „Systémový rozvoj a podpora nástrojů sociálně-právní ochrany dětí“ je realizován ve 12 krajích ČR v období od 1. 1. 2016 do 30. 6. 2019.

Úvodem o ochraně práv dětí a péči o ohrožené děti

Z Úmluvy o právech dítěte víme, že děti mají právo na zvláštní péči a pomoc, stejně jako rodina má nárok na potřebnou ochranu a pomoc, a že pro zdravý rozvoj osobnosti dítěte je nezbytné, aby vyrůstalo v rodinném prostředí, „v atmosféře štěstí, lásky a porozumění“. Za nejdůležitější pro naši praxi však můžeme považovat konstatování v článku 3, že (nejlepší) zájem dítěte musí být předním hlediskem jakékoli činnosti týkající se dětí.² Jedná se o vymezení v širokém smyslu, zahrnující včetně rodičovské péče i rozhodování úřadů, institucionální vzdělávání, vyplňování volného času, sociální pomoc, léčbu ve zdravotnických zařízeních, soudní řízení ad.³ Ochrana práv dětí, zasahuje do všech oblastí péče o dítě a **nejlepší zájem dítěte musí být tedy brán v potaz nejen rodiči, ale všemi podpůrnými aktéry dítěte** (viz obrázek. č. 1).

Obrázek č. 1: Podpůrní aktéři ohroženého dítěte (místní síť jednotlivců a služeb)

Při určování nejlepšího zájmu dítěte v dané situaci je třeba vzít v potaz min. tato následující kritéria (zájmy, práva), resp. to na kolik bude každé z nich dotčeno⁴:

² Dostupné např. z webu Úřadu vlády ČR: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rlp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

³ Jak o nejlepším zájmu dítěte hovoří Výbor pro práva dětí při OSN v IX. Obecném komentáři č. 14 z roku 2013 dostupný *tamtéž*.

⁴ O tom, jak zjišťovat nejlepší zájem dítěte hovoří *Praktický právní průvodce nejlepším zájmem dítěte*, dostupný z: <http://llp.cz/typ-publikace/manualy/>.

• Názor dítěte (nemusí být pouze verbalizovaný), • Identita dítěte (kdo je, čím se cítí být, odkud pochází, kam patří, v co věří), • Zachování rodinného prostředí a navázaných vztahů (nejen rodinných),	• Péče, ochrana a bezpečí dítěte, • Zvláštní zranitelnost dítěte (vzhledem ke zdravotnímu stavu či traumatickým zážitkům, postavení ve společnosti apod.), • Právo dítěte na zdraví, • Právo dítěte na vzdělání.

Pokud se dostanou v dané situaci některá z výše zmíněných práv do konfliktu a nebude možné jejich úplné požívání, bude v nejlepším zájmu dítěte je požívat **alespoň v co nejvyšší možné míře**. Toho lze docílit pouze **hledáním přiměřenosti jednotlivých (spolu kolidujících) zájmů**. Volba vhodného opatření, které by dítěti mělo pomoci chránit jeho nejlepší zájem, by tak měla probíhat dle tří následujících hledisek:

<p>A. vhodnosti / způsobilosti opatření při dosahování sledovaného cíle,
<i>Povede opatření k zajištění ochrany dotčených práv dítěte?</i></p> <p>B. co nejnížší míry „tvrdosti“ opatření (jeho zásahu do jiných dotčených práv),
<i>Nelze dosáhnout sledovaného cíle jiným opatřením, které by méně omezovalo jiná základní práva dítěte?</i></p> <p>C. přijatelnosti poměru zisku a ztrát (tedy poměru dosaženého užitku a omezení některých z práv).
<i>Předčí konečný užitek zvoleného opatření (ochrany některého z práv) svým významem ztráty v podobě omezení některých jiných základních práv?</i></p> |
|---|

S právním pojetím ochrany dětí samozřejmě souvisí i hledisko psychologické. Naplňování práv dětí úzce **souvisí s dostatečným uspokojováním jejich základních životních potřeb**. A to jak těch biologických, zahrnujících zabezpečení základních životních funkcí včetně bezpečného prostředí pro další vývoj, tak těch psychosociálních, kam patří např. pevný citový vztah, sebepřijetí a přijetí okolím, potřeba přiměřeně podnětného prostředí, možnost se rozhodovat, učit se a bavit včetně výhledu na další smysluplný život.

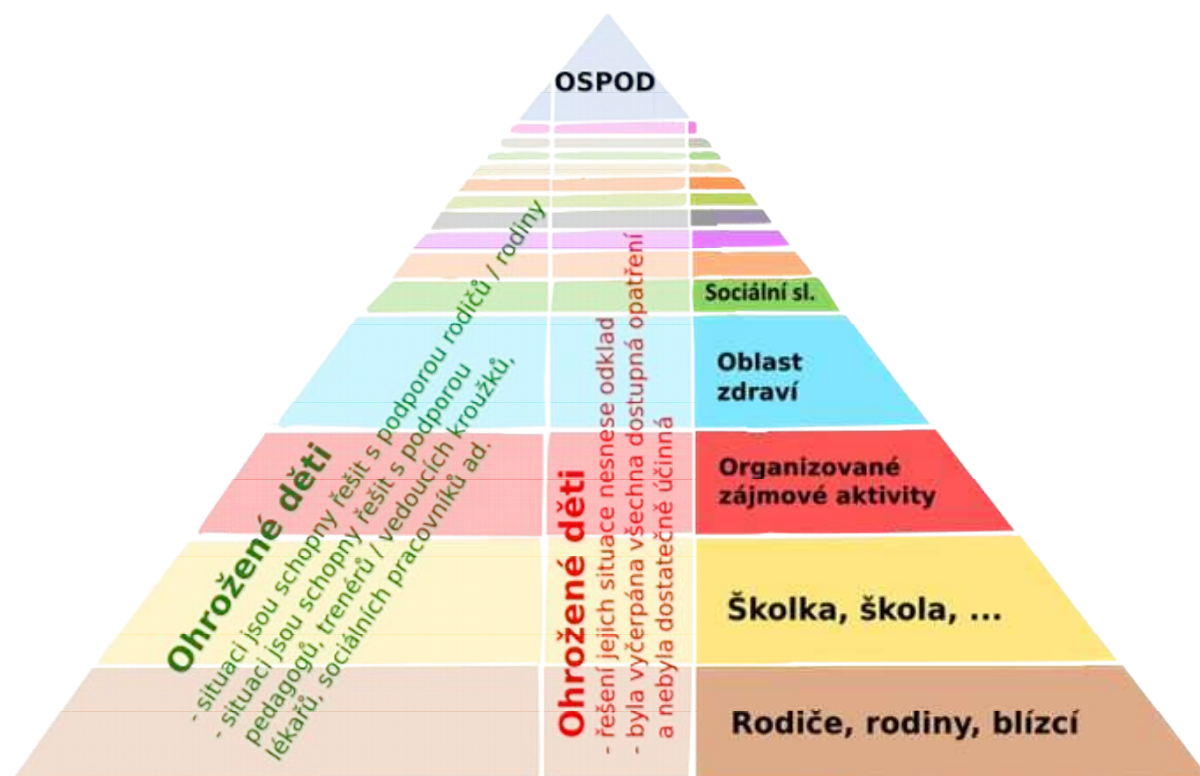
Právo rodičů na výchovu svých dětí

Jako ohrožené však nelze spatřovat děti, které (i s vědomím rodičů) v různých situacích podstupují tzv. **přijatelné riziko**. To je sice vystavuje nedostatečnému naplnění základních potřeb, avšak pouze v takové míře, aby jim to nepřineslo závažné škodlivé následky. Takovéto chování naopak přispívá k větší samostatnosti dětí a ve svém důsledku i k jejich většímu bezpečí. Respekt k výchovnému přístupu, umožňujícímu dítěti podstupovat přijatelné riziko, je respektem k rodičovské odpovědnosti.

Mluvíme-li o ohroženém dítěti, chápeme jím v tomto ohledu takové dítě, které je vystaveno situaci⁵, která má potenciál dítě ohrozit na jeho dalším vývoji, pokud by nezačala být řešena. **Dítě a jeho rodiče jsou většinou schopni situaci řešit za podpory svého okolí, školy, lékaře, služeb ad.**

⁵ Zákon č. 108/2006 Sb. O sociálních službách v této souvislosti hovoří v §2 o tzv. nepříznivé sociální situaci.

Z množiny takto vymezeného ohrožení by pak naše pozornost měla směřovat zvláště na děti nejohroženější – ty, jež strádají při naplňování některé / některých z potřeb po takovou dobu nebo v takové intenzitě, že to již nepříznivě ovlivňuje jejich další vývoj nebo pro to připravuje cestu.⁶ **Jsou to případy, kdy zásah do jejich situace nesnese odklad nebo již byla při práci s dítětem a jeho rodinou vyčerpána všechna dostupná opatření a nebyla přitom účinná. V takových případech je nutné, aby pomoc dítěti a jeho rodině začal koordinovat orgán sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD)** (viz. obrázek č. 2).

Obrázek č. 2: Pyramida znázorňuje v návaznosti na obrázek č. 1 potenciál aktérů pro včasný záchyt (detekci) a práci s ohroženými dětmi

Z přístupu orientovaného na nejlepší zájem dítěte vyplývá, že **i v případech, kdy chování ohrožených dětí odporuje společenským normám, je potřeba na tyto děti hledět z hlediska potřeb, které nemají naplněné** a posuzovat jejich nejlepší zájem dle výše předložených kritérií. Přitom je však třeba mít na paměti, že „úsudek dospělé osoby ohledně nejlepšího zájmu dítěte nesmí převážít nad povinností respektovat všechna práva dítěte vyplývající z Úmluvy“⁷. Tedy neublížit dobře míněnou pomocí.

⁶ Viz §6 zákona č. 359/1999Sb. O sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

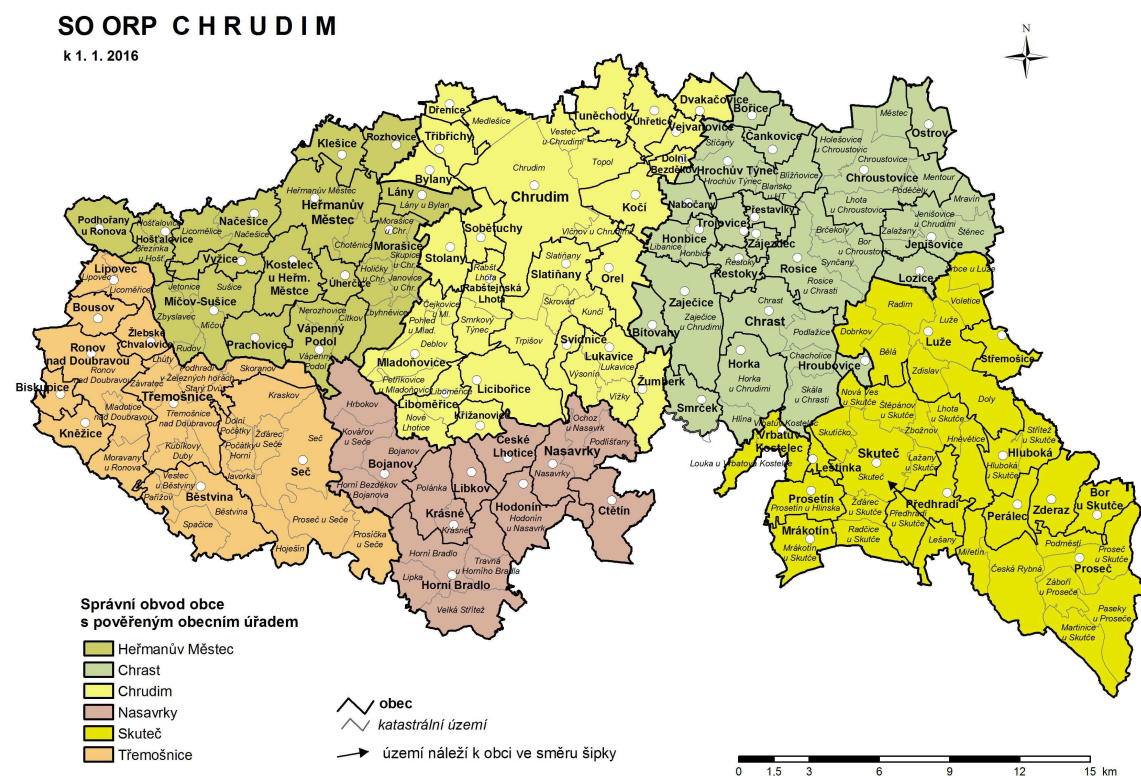
⁷ Viz odst. 4 IX. Obecného komentáře č. 14 z roku 2013 K právu dítěte na uplatňování jeho nejlepšího zájmu jako předního hlediska. Dostupný na: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rp/vybory/pro-prava-ditete/Preklady-dokumentu-OSN.pdf>.

Stručný popis a specifika oblasti

Obec s rozšířenou působností (ORP) Chrudim se rozkládá na západě Pardubického kraje, přičemž její západní část sousedí s krajem Středočeským (ORP Čáslav) a Krajem Vysočina (ORP Havlíčkův Brod a ORP Chotěboř). Do působnosti ORP Chrudim spadá **86 obcí, z toho je 12 měst, z nichž je 6 obcí druhého stupně** – obcí s pověřeným obecním úřadem (POU)⁸, a to:

• Heřmanův Městec,	• Chrudim,	• Chrast,
• Třemošnice,	• Nasavrky,	• Skuteč.

Jejich správní obvody (SO) dělí ORP na šest částí (viz *obrázek č. 3*). Rozloha ORP je 746 km² a k 31.12.2015 zde bylo trvale hlášeno 82 817 obyvatel, z toho 12 628 dětí do 14 let.⁹ **Počet dětí celkem (0 - 18 let) se dá tedy odhadnout na cca 16000 obyvatel.**

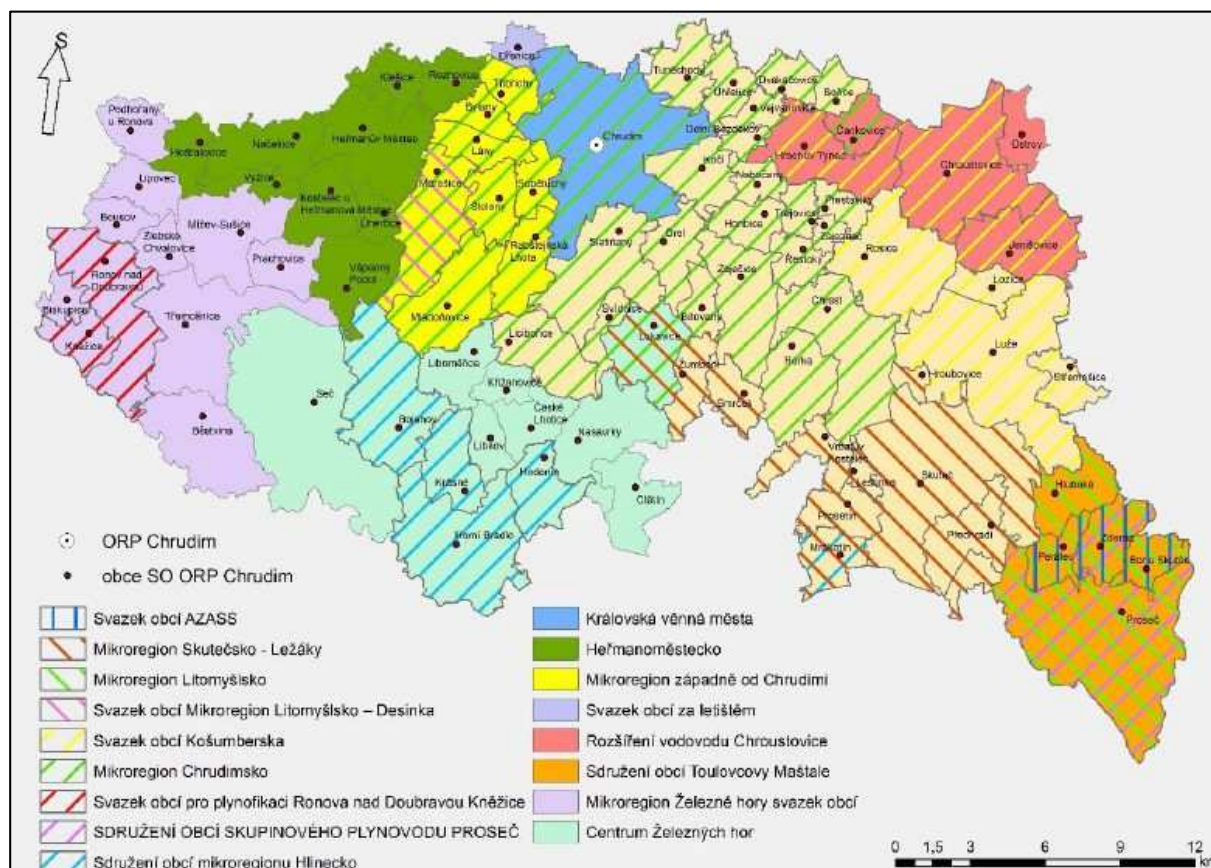
Obrázek č. 3 Správní obvod ORP Chrudim

ORP Chrudim se rozkládá na více jak 75% rozlohy bývalého okresu Chrudim a žije zde téměř 80% jeho obyvatel. Co do rozlohy se jedná o **největší z 15ti ORP Pardubického kraje** a celorepublikově se co do rozlohy i počtu obyvatel nachází v první pětadvacítky z 205 obcí s rozšířenou působností (obcí třetího stupně).

⁸ O přenesené působnosti viz §61 - §66 zákona č. 128/2000 Sb. o obcích ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Data z Českého statistického úřadu k 31. 12. 2015: <https://www.czso.cz/csu/czso/chrudim-aumt2jiovq>.

Kromě administrativního členění SO ORP Chrudim na SO POU¹⁰ se lze setkat s rozdělením území ORP do dobrovolných svazků obcí (DSO). Ty se sdružují především pro širší spolupráci v různých oblastech. Sdružení za jedním účelem vznikají pouze výjimečně.¹¹ V ORP Chrudim působí **17 dobrovolných svazků obcí** (některé obce figurují ve více svazcích). Jejich předmět činnosti se v některých případech může krýt s námi sledovanou problematikou (viz. obrázek č. 4).¹²

Obrázek č. 4: Dobrovolné svazky obcí v ORP Chrudim

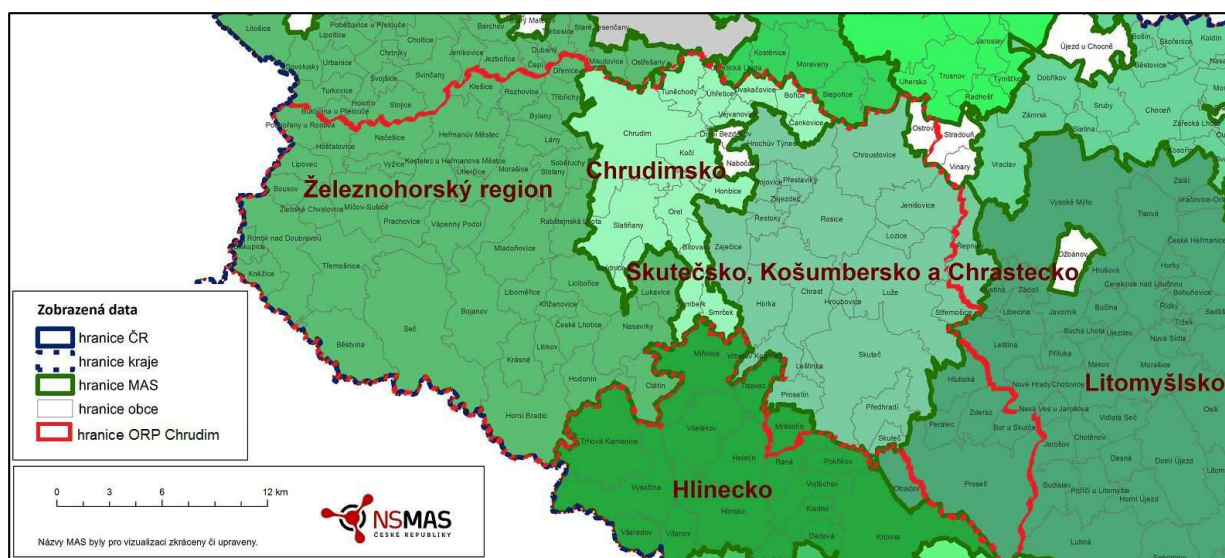
Některé obce se dále sdružují do tzv. místních akčních skupin (MAS), a to společně s jednotlivci, neziskovými organizacemi či podnikatelskými subjekty za účelem spolupráce na rozvoji venkova, zemědělství a získávání finanční podpory z EU a z národních programů pro svůj region.¹³ Na území ORP Chrudim působí **pět místních akčních skupin**: MAS Železnohorský region, MAS Chrudimsko, MAS Skutečsko, Košumbersko a Chrastecko, okrajově MAS Litomyšlsko a jedna z obcí se sdružuje v MAS Hlincecko (viz obrázek č. 5).

¹⁰ Dle zákona č. 314/2002 Sb. o stanovení obcí s pověřeným obecním úřadem a stanovení obcí s rozšířenou působností, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹ Dobrovolné svazky obcí se zřizují dle zákona č. 128/2000 Sb. O obcích, viz §49 – 53.

¹² Jejich popis a znázornění na mapě lze nalézt v dokumentu *Analýza činnosti DSO v území SO ORP Chrudim*, jež byla vyhotovena v rámci projektu Svazu měst a obcí ČR s názvem *Systémová podpora rozvoje meziobecní spolupráce v ČR v rámci území SO ORP*. Dostupná z: <http://www.smocr.cz/obcesobedocs/Chrudim/ORP%20Chrudim%20-%20anal%C3%BDza%20DSO.pdf>.

¹³ Viz sebezprezentace a mapa Národní sítě MAS na: <http://nsmas.cz/o-nas/mistni-akcni-skupiny/>.

Obrázek č. 5: Místní akční skupiny v ORP Chrudim¹⁴

Akteři a aktivity v lokální síti pro ohrožené děti a jejich rodiny

Akteři místní sítě služeb

Za poslední čtvrtstoletí doznal největší změny v místní síti sociální segment. Vytvořila se zde rozsáhlá síť poradenských, preventivních a pečovatelských služeb. Její aktéři sídlí především v obci Chrudim, bývalém okresním městě na severu území ORP. Zde se nacházejí i spádové instituce jako okresní soud, okresní státní zastupitelství, okresní správa sociálního zabezpečení, územní odbor Policie ČR, orgán sociálně-právní ochrany dětí, probační a mediační služba ČR či Dětské a novorozenecké oddělení v Chrudimské nemocnici. Pouze 10km severně odsud se navíc rozkládá krajské město Pardubice, kde mají sídlo a působí další podpůrné služby, z nichž některé svou činnost rozvíjejí i na území ORP Chrudim¹⁵. V tomto správním obvodu působí mj. také 92 právnických osob na poli vzdělávání zapsaných v rejstříku škol a školských zařízení (MŠ, ZŠ, MŠ a ZŠ, SŠ, GYM, DDŠ, ZUŠ, DDM ad.) a kolem 30 zdravotnických ordinací (nemocnic, léčeben, ústavů a pracovišť) soustředujících se na práci s dětmi a mládeží. Ve správním obvodu ORP Chrudim nalezneme (kromě již zmíněných spádových institucí) sídla služeb jako jsou např. tyto:

- kontaktní pracoviště úřadu práce ČR,
- krizové centrum,
- rodinná poradna,
- občanská poradna,
- azylový dům pro jednotlivce i rodiny,
- sociální šatník,
- terénní, ambulantní i pobytové služby pro osoby s různým typem zdravotního postižení,

¹⁴ Obrázek je převzat z <http://pardubicky.nsmas.cz/aktuality/2017/strategie-vsech-mistnich-akcnych-skupin-mas-na-uzemi-pardubickeho-kraje-schvaleny/> a následně upraven pro potřeby dokumentu.

¹⁵ Neaktualizovaný seznam sociálních služeb působících na území ORP Chrudim a služeb pro území spádových z roku 2012 (*Katalog ORP Chrudim*) lze nalézt například na stránkách Pardubického kraje: <https://www.pardubickykraj.cz/katalog-socialnich-sluzeb>.

• nízkoprahové kluby pro děti a mládež, • sociálně-aktivizační služby pro rodiny s dětmi, • ambulance klinických psychologů, • ambulance dětského psychiatra, • ambulance dětského neurologa, • pracoviště pedagogicko-psychologické poradny, • speciálně pedagogické centrum, • poradenská služba pro děti (jež bývaly) v ústavní a náhradní rodinné péči, • rodinná a mateřská centra, • předškolní, školní a volnočasové kluby,	• dům na půli cesty, • terénní programy pro různé skupiny osob, • ambulance klinických logopedů, • soukromé ambulance psychologů a psychoterapeutů, • ambulantní středisko výchovné péče, • dětské domovy, • služby doprovázející pěstouny, • koordinátoři rodinných konferencí, • dětské skupiny ad.

Na tomto území také působí řada terénních služeb (podporujících mj. rodiny s dětmi), které mají sídlo mimo region, a jsou zde samozřejmě dostupné služby odborného poradenství na internetu. Pod místní sítí služeb však řadíme i „spádové“ aktéry, kteří svou činnost provozují v jiných ORP, ale místní aktéři a obyvatelé s těmito „přespolními“ spolupracují, neboť v ORP Chrudim je obdobná činnost nedostupná, resp. není dostupná dostatečně.

Pro zdejší sítí aktérů je tedy typické, že se její zdroje (služby, specialisté, úřady) koncentrují zejména v severní části ORP. Pročež jsou co do dostupnosti zdrojů nejvíce znevýhodněnými místy obce z SO POU Třemošnice a odlehlé části SO POU Nasavrky a SO POU Skuteč. Podobně jsou na tom i obyvatelé samostatného ORP Hlinsko, kteří taktéž využívají spádových služeb v Chrudimi. Vhodným opatřením k této situaci může být lokální komunitní plánování rozvoje služeb ve správních obvodech jednotlivých obcí druhého stupně v kombinaci s využíváním potřebných zdrojů v dostupnějších či stejně dostupných městech za hranicemi ORP.

Přílohami č. 1 – 5 tohoto dokumentu jsou diagramy dostupných aktérů a aktivit napříč všemi resorty, spádových pro ORP Chrudim. Tyto **diagramy mají zdůraznit přítomný potenciál místní sítě pro ochranu práv dětí a zároveň rozšířit aktérům sítě povědomí o jejich dalších možných partnerech a dostupných „zdrojích pomoci“**. Tento výčet je samozřejmě neúplný (chybí zde jednotlivci napříč resorty a zcela např. vedoucí sportovních aktivit, kroužků, neorganizovaní „aktivisté“ ad.). Červeně jsou zde označeni aktéři působící za hranicemi ORP, avšak relativně dostupní pro obyvatele různých částí ORP. Diagramy je kvůli čitelnosti potřeba na obrazovce zvětšit či velkoformátově vytisknout.

Spolupráce v místní síti služeb

Tvořivost a odhodlání mnoha jednotlivců podpořené vstřícným přístupem představitelů obcí stály za vznikem řady veřejně prospěšných aktivit, které se zde od 90. let mohly začít odehrávat (připomeňme např. aktivity tzv. sociálních asistentů při okresním úřadě, česko-německé výměnné pobyty mládeže, vznik dětského krizového centra či domu na půli cesty, vznik festivalu pro začínající hudebníky, provoz

klubů pro mládež a mladé dospělé, vybudování skateparku v Chrudimi ad.). Především pak v poslední dekádě, kdy se začalo častěji hovořit o tom, jak má vypadat kvalita služeb, se dostává do popředí téma mezioborové spolupráce. V roce 2008 vzniká pracovní skupina Case managementu, kde důležití aktéři sociálně-právní ochrany dětí řízeně prošlapávali cestu případové spolupráce, která by nyní – od novelizace zákona o sociálně-právní ochraně dětí (2013) – měla být samozřejmostí. Zde je výčet příkladů aktuální interdisciplinární spolupráce.

Rozvoj sociální práce na obcích, případové práce s dospělými a řešení tématu dostupného bydlení.

Město Chrudim realizuje projekt *Podpora sociální práce v obci Chrudim a ve správním obvodu obce s rozšířenou působností* (2017-2019), prostřednictvím kterého se snaží o rozvoj obecní sociální práce nejen v Chrudimi, ale i v celém SO ORP Chrudim. V rámci projektu jsou ustaveny dvě pracovní skupiny, z nichž jedna se zabývá rozvojem systému propustného bydlení v Chrudimi (přičemž navazuje na činnost stávající pracovní skupiny) a druhá řízením případové práce (tzv. case managementem) s dospělými klienty skrze spolupráci odborníků z různých disciplín (navazuje přitom na činnost již výše zmíněné pracovní skupiny).

Společné postupy ve prospěch ohrožených školních dětí v ORP Chrudim

Při MěÚ Chrudim již třetím rokem působí také pracovní skupina, zabývající se sociální problematikou na základních školách, do níž je vedle zástupců MěÚ (odbor sociálních věcí, odbor školství, kultury, sportu a památkové péče) zapojeno 5 ředitelek a ředitelů základních škol z ORP, PPP Chrudim a SVP Archa. Jedním z dosavadních výstupů spolupráce skupiny bylo vytvoření *Metodiky spolupráce škol a OSPOD* a její prezentace zástupcům základních škol z ORP Chrudim.

Plán rozvoje vzdělávání v ORP Chrudim

Místní akční skupiny MAS Železnohorský region, MAS Chrudimsko a MAS Skutečsko, Košumbersko, Chrastecsko stojí za Místním akčním plánem rozvoje vzdělávání (MAP) v ORP Chrudim, na jehož tvorbě se podílí „aktivní místní partneři, kteří působí v oblasti předškolního, základního a mimoškolního vzdělávání dětí do 15 let“ a další lidé z řad široké odborné veřejnosti.

Svépomocná podpůrná skupina psychohygieny

Ke strukturované formě skupinové supervize (v tzv. bálintovské skupině) se v sídle organizace Rytmus Východní Čechy zhruba 1x za 2 měsíce již léta schází pracovníci různých sociálních služeb napříč cílovými skupinami. Skupina je dále otevřená dalším zájemcům.

Společně pro začlenění ohrožených předškolních dětí ve městě Chrudim

Při Předškolním klubu Amálka (Amalthea z.s.) se již několik let – a nyní v rámci projektu *Společně do školky!* (2017-2019) - schází pracovní skupina organizací pracujících s dětmi předškolního věku. Té se kromě zástupců klubu Amálka účastní i zástupce Předškolky (Šance pro Tebe z.s.), zástupkyně pěti chrudimských obecních MŠ, PPP Chrudim a MěÚ Chrudim (odbor školství, kultury sportu a památkové péče, odbor sociálních věcí).

Pro bezpečné a smysluplné prožití letních prázdnin

Města Hlinsko a Chrudim se ve spolupráci se všemi složkami Integrovaného záchranného systému Pardubického kraje (IZS) a dalšími aktéry každoročně střídají v pořádání preventivně výchovné akce s názvem Bezpečné prázdniny. Ta se koná před začátkem letních prázdnin a navštěvují ji převážně děti z mateřských a základních škol. Ty se zde skrze různé ukázky mohou seznámit s činností složek IZS, rozvíjet své dovednosti při řadě herních aktivit či se zdokonalit v poskytování první pomoci.

Pro snadnější pracovní uplatnění lidí se zdravotním handicapem

Prosečský sociální podnik Ergotep, družstvo invalidů uzavřel na jaře roku 2017 s košumberskou Hamzovou léčebnou *Deklaraci vzájemné spolupráce*. Témata spolupráce navržená v deklaraci zahrnují vzdělávání a poradenství v oblasti přístupu pacientů na chráněný trh práce, organizaci společných procesů praktické přípravy k práci přímo v prostředí sociálního podniku včetně podpory formou tranzitního programu při sjednávání pracovního poměru v místě bydliště pacientů a vznik výzkumného týmu pro vývoj modelu ergodiagnostiky a měření zbytkového pracovního potenciálu.

Jednotná síť pro podporu řešení rodičovských sporů v rámci opatrovnického řízení

Předsedkyně Okresního soudu v Chrudimi ve spolupráci s Odborem sociálních věcí, školství a zdravotnictví Hlinsko, Odborem sociálních věcí v Chrudimi, Odborem sociálních věcí a zdravotnictví Vysoké Mýto, Poradnou pro rodinu Pardubického kraje, lokálním síťářem MPSV a dalšími partnery z řad poradenských služeb usiluje o zavedení interdisciplinární spolupráce při řešení rozvodových a jiných situací s důrazem na jednotný postup směřující obě strany sporu k převzetí společné rodičovské odpovědnosti a uzavření dohody o úpravě poměrů k nezletilému dítěti (tzv. cochemská praxe).

Účinná koordinace případové práce s dětmi a rodinami a sdílení informací mezi aktéry

Město Chrudim realizuje projekt s názvem *Efektivní řízení sítě služeb pro ohrožené děti v ORP Chrudim (2017-2019)*, který se zaměří na koordinaci postupů a sdílení informací v případové práci s dětmi a jejich rodinami. Součástí projektu je i návrh a pilotáž interaktivní databáze pro sdílení informací v oblasti ohrožených dětí a rodin v rámci spolupráce aktérů na území ORP Chrudim.

Hledání shody ve specifických tématech spolupráce na podporu ohrožených rodin

Chrudimská Šance pro Tebe v rámci aktuálního projektu *Komplexní podpora ohrožených rodin v lokalitách Chrudim, Prachovice, Hrochův Týnec a Chrast* pořádá kulaté stoly pro odbornou veřejnost. Tato tematická setkání, kde mají účastníci hledat společná východiska pro práci s klienty mají přispět ke zvýšení efektivity koordinované spolupráce.

Plánování rozvoje místní sítě služeb

Při vzniku nových služeb a rozvoji stávajících je žádanou praxí – za účelem efektivního hospodaření s veřejnými prostředky - prokázání jejich potřeby a získání kladného stanoviska obce. Vhodné je, pokud je věc řešena se stávajícími aktéry v rámci tzv. komunitního plánování sociálních služeb (KPSS) nebo obdobné platformy. Společné plánování rozvojových aktivit se však jeví potřebné nejen

z důvodů finanční efektivity, ale i kvůli účinnému využití potenciálu a zdrojů v síti. KPSS se v ORP Chrudim zatím dlouhodobě věnuje pouze město Chrudim. To má aktuálně zpracován *Komunitní plán rozvoje sociálních služeb na období 2016 - 2018* se samostatnou oblastí Péče o rodinu, děti a mládež.¹⁶ Ten koresponduje s dalším strategickým dokumentem města, a to *Strategickým plánem udržitelného rozvoje města Chrudimi 2015 – 2030*.¹⁷ **Ustavení KPSS v celém ORP do konce roku 2020 si jako jeden ze strategických cílů vytkli ve svém Akčním plánu rozvoje území SO ORP Chrudim pro období 2016 - 2017 zástupci obcí správního obvodu ORP Chrudim. Mělo by se tak stát skrze jednotlivé rozvojové plány obcí s počtem obyvatel větším než 2000.** Tyto obce – jedná se v podstatě o šest obcí s pověřeným obecním úřadem (viz obr. č. 1), Slatiňany, Luži a Proseč - by měly do plánování služeb začlenit i menší obce ze svého okolí, a takto pojmout do KPSS celé ORP. **Jako podklad pro tyto lokální KPSS by bylo vhodné zpracovat přehled aktérů působících ve správních obvodech těchto měst.** Pro zjednodušení procesu plánování služeb si představitelé obcí SO ORP Chrudim dále odsouhlasili záměr do konce roku 2018 zřídit informační systém sociálních služeb v ORP. Ten by měl sloužit zejména zástupcům obcí pro plánování rozvoje služeb (a zároveň zvyšovat povědomí stávajících a potenciálních uživatelů služeb).¹⁸ Ve svém regionu o „střednědobé plánování sociálních služeb“ nyní se svými partnery usiluje MAS Skutečsko, Košumbersko a Chrastocko (viz obr. č. 3). Dříve prostřednictvím setkávání sociální a zdravotní komise a aktuálně za pomoci odborného týmu a Partnerské platformy (PAPLA) při projektu *Plánování sociálních služeb na území MAS*.

Proces mapování potřeb a jeho výstupy k datu 30. 06. 2017

Svou činnost lokálního síťáře jsem započal v srpnu 2016, nejprve studiem dostupných strategických materiálů souvisejících s tematikou ochrany práv dětí v ORP Chrudim, resp. Pardubickém kraji, a základní orientací v síti studiem činností jednotlivých aktérů. Vlastnímu mapování potřeb – setkávání se s aktéry a rozhovorům s nimi – jsem se věnoval od září 2016. Od té doby jsem podnikl k výše uvedenému datu 115 jednání s aktéry z různých resortů a 15krát se zúčastnil kolektivních jednání a činnosti řady pracovních skupin.

Vzdělávání (26/38/28%)*	Sociální oblast (61/124/80%)	Obce(15/19)
Zdraví (6/6/27%)	• OSPOD (33/63)	Regionální rozvoj (3/7)
Bezpečnost (3/5/30%)	• Úřad práce (4/6)	Pracovní skupiny/komise/KPSS
Justice (1/1/33%)	• Služby (24/55)	(15/cca 180)

*Resort / počet jednání / počet účastníků jednání / odhadovaný počet zmapovaných aktérů z celku

Předmětem mapování potřeb byla skutečnost, jak jednotliví aktéři vnímají fungování místní sítě pro ohrožené děti a jejich rodiny. **Jaké vnímají v této síti limity** - a to ať již z důvodu nedostatečného přístupu k službám, tak i kvůli špatně nastaveným a chybným mechanismům při ochraně práv dětí či

¹⁶ Komunitní plán dostupný na: <https://www.dataplan.info/cz/chrudim/rozvojove-zamery/koncepce/komunitni-plan-socialnich-sluzeb-ve-meste-chrudim-2016-2018?typ=download>.

¹⁷ Dokument dostupný z: http://chrudim.eu/vismo/dokumenty2.asp?id_org=5429&id=1667&n=strategicky%2Dplan%2Dudrzitelneho%2Drozvoje%2Dmesta%2Dchrudimi%2D2015%2D2030.

¹⁸ Akční plán rozvoje území SO ORP Chrudim dostupný z: https://www.smocr.cz/obcesobe-docs/Chrudim/AP_Chrudim.pdf.

nedobré zkušenosti s komunikací s konkrétním aktérem. Přitom mi tato fáze posloužila k hlubšímu zmapování sítě jako takové.

Zaznamenané konkrétní potřeby, kterých jsem od aktérů shromáždil cca 200, jsem rozdělil do následujících 4 oblastí a interpretoval do dílčích témat popsanych v rámečcích níže.¹⁹

A. Dostupná odborná pomoc

B. Společný a koordinovaný rozvoj sítě pro ohrožené děti, mládež a jejich rodiny

C. Efektivní případová práce

D. Využití potenciálu škol pro ochranu práv dětí

A. Dostupná odborná pomoc

- A1. Ztotožnění se aktérů s místní podpůrnou sítí pro ohrožené děti a jejich rodiny
- A2. Schopnost aktérů volit odpovídající odbornou pomoc
- A3. Dostupnost odborné pomoci ve vzdálenějších místech ORP
- A4. Dostupnost a efektivní využívání odborné pomoci v oblasti duševního zdraví a rodinného poradenství

B. Společný a koordinovaný rozvoj sítě pro ohrožené děti, mládež a jejich rodiny

- B1. Komunitní plánování jako funkční platforma pro rozvoj sítě služeb a postupů spolupráce
- B2. Systematické sdílení informací o službách pro efektivní fungování sítě
- B3. Analýza a projednání místních potřeb s aktéry ve Skutči
- B4. Aktivní spolupráce obcí jednotlivých stupňů v oblasti ochrany ohrožených dětí
- B5. Svépomocná profesní podpora aktérů místní sítě
- B6. Koordinace aktivit prevence rizikového chování u dětí a mládeže v ORP Chrudim
- B7. Koncepční řešení tématu dostupného bydlení v ORP Chrudim
- B8. Rozvoj podpory vzdělávání a pracovních příležitostí pro mladé osoby se ztíženým vstupem na trh práce
- B9. Personální posílení kapacit služeb místní sítě

¹⁹ Identifikace oblastí a dílčích témat, stejně jako následná volba a realizace souvisejících aktivit respektuje Základní principy ochrany práv dětí a péče o ohrožené děti, s kterými pracuje *Národní strategie ochrany práv dětí* (2012) pro období 2012-2018, viz: <http://www.mpsv.cz/cs/14308>.

C. Efektivní případová práce

C1. Dovednosti pro případovou práci

- C1.1. Schopnost včasné detekce ohrožených dětí a rodin*
- C1.2. Znalost zdrojů v síti, jejich kompetencí a dovednost jejich adekvátní volby*
- C1.3. Důsledná koordinace případové práce a aktivní využívání všech dostupných nástrojů ochrany práv dětí*

C2. Partnerství v případové práci

- C2.1. Větší zapojení dalších aktérů do případové práce*
- C2.2. Shoda na potřebách dítěte v případové práci*
- C2.3. Řešení tématu zodpovědnosti aktérů v případové práci v souvislosti s oznamovací povinností a ochranou oznamovatele*

C3. Jasné kompetence a pravidla případové práce

- C3.1. Vyjasnění kompetencí a potřeb mezi konkrétními aktéry*
- C3.2. Dva stupně koordinace případové práce (dítě není v §6 / dítě je v §6)*
- C3.3. Zpracování metodických postupů v jednotlivých tématech (včetně uvedení související legislativy)*

C4. Revize a rozvoj postupů v případové práci

- C4.1. Důsledná práce s rodinným systémem*
- C4.2. Vyhodnocování dopadu střídavé péče na zdravý vývoj dítěte*
- C4.3. Řešení rodičovských sporů způsobem, který minimalizuje dopady situace na dítě*
- C4.4. Účinné využívání ústavní péče a podpora náhradní rodinné péče*
- C4.5. Akceptování názoru dítěte při ochraně jeho práv*
- C4.6. Práce s tématem motivace a zodpovědnosti klientů v síti*

D. Využití potenciálu škol pro ochranu práv dětí

D1. Vnitřní postupy a rozdělení kompetencí k účinné ochraně ohrožených dětí

D2. Rozvoj kompetencí personálu škol pro ochranu ohrožených dětí

- D2.1. Znalost problematiky ohrožených dětí*
- D2.2. Schopnost včasné detekce ohrožených dětí a rodin*
- D2.3. Znalost zdrojů v síti, jejich kompetencí a dovednost jejich adekvátní volby*
- D2.4. Dovednost nekonfliktní komunikace s dítětem a rodiči*
- D2.5. Práce s tématem zodpovědnosti rodičů za vzdělávání dítěte*

D3. Podpora dětí se sociálním znevýhodněním s ohledem na jejich vzdělávací potřeby

Komentář k jednotlivým oblastem potřeb

A. Dostupnost odborné pomoci

Důležitým hlediskem dostupnosti ambulantních služeb v ORP Chrudim je prostorová dostupnost - vzdálenost místa pobytu osob od Chrudimi, resp. Pardubic. S „dojezdností“ přitom souvisí i finanční dostupnost - cena veřejné či vlastní dopravy, nutnost odejít dříve z práce / vzít si dovolenou. V tomto ohledu se jeví jako **nejvíce znevýhodněná místa obce ze správního obvodu obce s pověřeným obecním úřadem (SO POU) Třemošnice a odlehlé části SO POU Nasavrky a SO POU Skuteč**. Pro kompletní obraz si připomeňme, že spádově využívají podpůrných služeb v Chrudimi a Pardubicích též obyvatelé sousedního ORP Hlinsko. Také pro ně jsou vzhledem ke vzdálenosti preventivní a poradenské služby obtížně dostupné.

Zkušenosti aktérů navíc napovídají, že se vzrůstající vzdáleností se snižuje i psychologická dostupnost služeb (důvody pro odkládání návštěvy odborné pomoci). Pro takto vzdálená místa může být pro určité oblasti potřeb zdrojem pomoci dnes chybějící terénní sociální práce (jak pro děti a mládež, tak pro dospělé i celé rodiny), ale i efektivní využívání služeb sociálního pracovníka na obcích 2. stupně místními aktéry ze správního obvodu pověřeného obecního úřadu. **Podmínkou však je, že má obecní sociální pracovník úměrnou kapacitu k potřebám cílové skupiny**, s čímž se dosud potýkají např. aktéři v POU Skuteč, kde je sociální pracovnice dlouhodobě přítomna pro klienty pouze pět hodin týdně (počátkem roku 2018 však obec plánuje přijmout sociálního pracovníka na větší úvazek).

Nabízí se však také **možnost poohlédnout se po službách nacházejících se v dostupnějších (nebo podobně dostupných) městech za hranicemi ORP**. Pro obyvatele některých obcí ORP to může být Vysoké Mýto, Litomyšl, Polička a dokonce i Svitavy. Některá místa v ORP se však nacházejí na krajské periferii, v sousedství Středočeského kraje a Kraje Vysočina a mohou pro ně být dostupná města Chotěboř, Čáslav, příp. i Kutná Hora.

U některých aktérů je však patrné, že sami sebe nevnímají jako aktéry ochrany práv dětí – ačkoli mají potřebný potenciál se jimi stát – takový pohled je pro ně nový. Mají více důvodů se problematice ohrožených dětí vyhýbat nebo ji delegovat specialistům. Kromě samotného vědomí, že oni sami mají často dostatečné možnosti být dítěti / rodině oporou, často postrádají v každodenním shonu schopnost postřehnout, že se něco s dítětem / rodičem děje, potřebné dovednosti k rozhovoru s dítětem a rodiči o potřebách, které se jim nedostávají, nebo mohou mít strach tato témata otevírat, aby se na ně rodiče nehněvali, že se jim vlamují do soukromí. V neposlední řadě jim chybí potřebné znalosti k tomu, aby určili, v jaký moment je vhodné se na toho kterého aktéra sítě obrátit.

V místní síti též často zaznívá volání po zlepšení dostupnosti psychologické a psychiatrické péče pro děti a dorost vzhledem k nedostatečné kapacitě těchto specialistů. O jejich nedostatku se zmiňuje i *Koncepce rozvoje psychiatrické péče v Pardubickém kraji pro období 2015-2020*²⁰. Objevují se ale i úvahy o tom, **jestli ostatní aktéři v síti mají od těchto odborníků adekvátní očekávání, zdali odkazují do jejich služeb vhodné klienty a jsou tak jejich kapacity efektivně využívány**. Podobné úvahy se dotýkají i dostupnosti kapacit, resp. efektivního využívání pobytových výchovných a terapeutických programů. A to má souvislost s tématem účinného přístupu k dětem, zažívajícím konflikty ve výchově. Mnoho odborných pracovníků v síti hovoří o tom, že **ten, s kým je ve většině**

²⁰ Koncepce je dostupná na: <https://www.pardubickykraj.cz/koncepce-oz>.

případů potřebné pracovat není dítě, nýbrž jeho rodiče, jejichž výchovný přístup se v chování dítěte odráží.

Některé z aktéry místní sítě poptávaných opatření / služeb / specialistů:

- adiktologické poradenství na školách,
- asistovaný kontakt v případech domácího násilí (za situace, kdy je jednomu z rodičů prodlouženo vykazání a přitom dítě není tímto rodičem ohroženo),
- další facilitátoři případových setkání (konferencí),
- intenzivní a dlouhodobé sociálně - aktivizační služby pro rodiny s nízkou mírou rodičovských kompetencí na různých místech ORP,
- odborný terénní komunitní tým pro spolupráci s lidmi s duševním onemocněním,
- poradenská služba pro rodiny s dětmi se zdravotním handicapem, které opouštějí ranou péči,
- psycholog zabývající se případy sexuálního zneužívání dětí,
- respitní (odlehčovací) služba pro děti se zdravotním handicapem,
- sportovní a jiné zájmové kroužky a aktivity pro děti a mládež na různých místech ORP,
- více kapacit zdravotnických pracovníků hrazených z veřejného zdravotního pojištění (logopedi, fyzioterapeuté, rehabilitační pracovníci, psychologové, psychiatři, ...).

Otázky pro řízený rozvoj sítě služeb

- Jak je možné zlepšit dostupnost služeb na některých „nezasíťovaných“ místech ve správním obvodu ORP Chrudim? Jsou v tomto směru pro některé zdejší občany dostupnější služby v jiných okolních městech v sousedních ORP (Čáslav, Chotěboř, Kutná Hora, Litomyšl, Polička, Svitavy, Vysoké Mýto)?
- Jak podnítit další aktéry (napříč rezorty) k aktivní ochraně ohrožených dětí?
- Jak docílit účinného využívání stávajících kapacit specialistů v oblasti duševního zdraví? Je možné ve větší míře než dosud využívat služeb privátních psychologických ambulancí?
- Jak dosáhnout systematičtější práce s rodiči ve věci výchovného přístupu k dětem s problematickým chováním?

B. Společný a koordinovaný rozvoj sítě pro ohrožené děti, mládež a jejich rodiny

Dobrou informovaností k účinnému rozvoji sítě služeb

Při referování o aktérech a aktivitách sítě jsem se výše zmínil o nezbytnosti plánování rozvoje služeb pro efektivní fungování sítě (**B1.**), do dnešního dne na většině území SO ORP Chrudim chybí komunitní plánování zcela nebo se děje pouze formálně. S tím samozřejmě souvisí i téma sdílení informací mezi službami a obcemi o volných, obsazených a nedostatečných kapacitách a chystaných či potřebných změnách v síti (**B2.**), a také téma vynakládání prostředků obcí na provoz služeb, které pomáhají občanům žijícím na jejich území. Záměrně zde mluvím o službách obecně, neboť se jeví jako žádoucí,

sdílet informace o všech klíčových aktérech a neomezovat koordinovaný rozvoj sítě pouze na registrované poskytovatele sociálních služeb. Toto přizvání aktérů z dalších resortů a disciplín do plánování rozvoje sítě by mohlo přinést nejen komplexnější odpovědi na aktuální potřeby sítě, ale mohlo by vyústit i v bližší spolupráci aktérů z různých oborů v případové práci. **Komunitní plánování a další podobné aktivity vedoucí k rozvoji sítě se tak mohou stát platformami pro tvorbu a revizi postupů a pravidel interdisciplinární spolupráce.**

Analýza a projednání potřeb s aktéry ve Skutči

Místem ve správním obvodu ORP Chrudim, kde bylo mezi aktéry identifikováno nejvíce potřeb místního charakteru bylo město Skuteč (**B3.**). Aktéři zde referovali o dlouhodobých potřebách sítě, z nichž některé se v posledních měsících dočkaly plánování opatření (navýšení úvazku sociálního pracovníka obce, rozšíření kapacit sociálního bydlení, zřízení místa pro setkávání zájmových skupin) a některá zůstávají výzvou pro další období (práce s ohroženou mládeží). Zástupce obce je členem odborného týmu v projektu *Plánování sociálních služeb na území MAS* a prostřednictvím MAS se Skuteč zapojuje mj. i do investičních rozvojových programů. **Otázkou je, jak by měla být pro místní aktéry města Skuteč (příp. SO POU Skuteč) designována platforma, kde by mohli projednávat potřeby místní sítě pro ohrožené děti a rodiny a navrhopvat zde vhodná opatření.**

Aktivní spolupráce obcí jednotlivých stupňů v oblasti ochrany ohrožených dětí

V komentáři k oblasti Dostupnost odborné pomoci jsme již hovořili o potenciálu obcí 2. stupně při práci s ohroženým dětmi a jejich rodinami ve svých správních obvodech. **Z hlediska sociálně-právní ochrany dětí by však měly řadu činností na tomto poli** (vytvářet předpoklady pro kulturní, sportovní zájmovou a vzdělávací činnost dětí, vyhledávat ohrožené děti, projednávat nedostatky ve výchově a chování dětí, působit na rodiče a spolupracovat v jejich zájmu v síti včetně OSPOD)²¹ **vyvíjet všechny obce, tedy i malé obce 1. stupně.** Pokud toho z nějakého důvodu nejsou schopny, některé z těchto svých povinností (vyplývající z přenesené působnosti) po předchozí dohodě a se souhlasem krajského úřadu mohou převést na některou z jiných obcí správního obvodu prostřednictvím veřejnoprávní smlouvy.²² Během mapování potřeb v síti bylo zjištěno, že delegace povinností mezi obcemi se často děje zvykově bez smluvního ošetření přenosu kompetencí a množství obecních úřadů spoléhá na aktivity úřadů vyššího stupně. Nutno říci, že v posledních letech řada veřejnoprávních smluv mezi obcemi uzavřena byla. Spolupráce obce 3. stupně s obcemi 2. stupně a některými většími obcemi 1. stupně je dle slov aktérů na solidní úrovni. Prohlubování spolupráce má nyní napomoci aktuální rozvojový projekt města Chrudim (**B4.**).

Svépomocná profesní podpora aktérů místní sítě

Dalším tématem v síti je svépomocná profesní podpora aktérů (**B5.**). Jejím cílem je pozitivní zhodnocení potenciálu aktérů a v důsledku toho i rozvoj sítě jako celku. Již jsem se zmínil o dobré praxi metodicko - supervizní bálintovské skupiny, které se účastní pracovníci z různých organizací. Do

²¹ Viz §10 odst. 1 a 2 zákona č. 359/1999Sb. O sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů.

²² Viz §63 zákona č. 128/2000Sb. O obcích, ve znění pozdějších předpisů, resp. §160 odst. 5 zákona č. 500/2004Sb. Správní řád, ve znění pozdějších předpisů.

této kategorie bychom mohli zařadit i tematické konference, které pro další aktéry v síti uskutečňuje město Chrudim či Centrum J. J. Pestalozziho. Můžeme sem taktéž zařadit stávající nabídku vzdělávání a expertních služeb místních organizací. Někteří aktéři hovoří o možnosti sdílení nabídek vzdělávání, zkušeností z konkrétních kurzů, pracovních příležitostí či informací o poskytování praxí a stáží ve svých organizacích. Stejně tak se zde objevuje potřeba mít přehled o vhodných prostorách na malých městech a větších obcích, jež by mohly být zapůjčeny pro případovou práci či skupinové aktivity s místními občany či lidmi ze sousedních obcí. Jedním ze zmiňovaných opatření je za tímto účelem zřídit a administrovat virtuální prostor. K tomuto účelu by mohla posloužit např. interaktivní databáze poskytovatelů služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v ORP, kterou připravuje město Chrudim.

Koordinace aktivit prevence rizikového chování u dětí a mládeže v ORP Chrudim

V rámci prevence rizikového chování u dětí a mládeže se v ORP Chrudim realizuje mnoho aktivit. Jsou to například jednorázové i dlouhodobé systematické aktivity primární prevence na školách z řad školních pracovníků i externistů (NNO, městské policie, Policie ČR, pracovníků městského úřadu ad.), aktivity služeb sociální prevence (nizkoprahové kluby, terénní programy, sociálně-aktivizační služby, azylový dům, dům na půli cesty ad.), činnost volnočasových klubů či práce OSPOD ad. Určité spektrum oblastí prevence rizikového chování a koordinační činnost aktérů zastávají pozice okresního metodika prevence (zaměstnanec pedagogicko-psychologické poradny) a manažera prevence kriminality či protidrogového koordinátora (nyní neobsazen) na obci s rozšířenou působností. Na téže obci je za tímto účelem jako poradní sbor rady města zřízena i komise prevence kriminality. Mezi aktéry v síti zaznívá **potřeba účinného sdílení informací z terénu o trendech v rizikovém chování a společná konzultace a tvorba strategií pro realizaci efektivních preventivních programů napříč obory (B6.)**.

Koncepční řešení tématu dostupného bydlení v ORP Chrudim

Pro mnoho rodin s dětmi, rodiče samoživitele s dětmi či mladé dospělé muže a ženy vstupující do samostatného života je obtížné dosáhnout na dobré bydlení. Míním tím takové bydlení, které by pro ně bylo dostupné, dalo by jim dobrou výchozí pozici pro pozitivní posun v jejich životní situaci a nepřinášelo jim naopak ohrožení pro další vývoj.

V praxi se aktéři setkávají se situacemi, kdy rodiny s nízkým příjmem i přes snahu sehnat pro svou rodinu vhodné bydlení, musejí dlouhodobě setrvávat v nevyhovujícím prostředí ubytoven, neboť se setkávají s předsudky a diskriminujícím jednáním ze strany zprostředkovatelů a pronajímatelů bytů nebo nejsou schopni vzhledem k finanční situaci dosáhnout na komerční bydlení a často nemají uhrazený dluh vůči městu a nemohou tak žádat o obecní byt. Aktéři mluví rovněž o případech, kdy se z rodiče stane samoživitel a dítě tak musí s rodičem hledat finančně dostupnější bydlení v jiné obci. Kromě stabilního rodinného zázemí dítě přichází rovněž o sociální zázemí (sousedy, kamarády, spolužáky, ...) a musí si v této obtížné situaci vytvářet zázemí nové. Dále jsou zde mladí v náhradní péči, kteří jsou - na rozdíl od řady svých vrstevníků ze stabilního rodinného zázemí – nuceni se osamostatnit ve velmi brzkém věku, přičemž postrádají onu zkušenost „dobrého bydlení“ a každodenního chodu domácnosti.

Ti všichni potřebují v různé míře a intenzitě podpořit od aktérů sítě a zabezpečit tak základní potřebu důstojného bydlení – místa, kde složit hlavu, bezpečného zázemí, SVÉHO prostoru a v neposlední řadě důstojného místa, kam si dítě a dospívající nestydí přivést své kamarády.

V ORP Chrudim při mapování potřeb zaznívalo téma dostupného bydlení (B7.) od aktérů napříč resorty. Situace s množstvím dostupného bydlení se v rámci ORP různí a není ani tak úměrná velikosti obce jako spíše prozřetelnosti představitelů obcí, kteří v minulých desetiletích rozhodovali o tom, zdali si má obec byty ponechat či je nabídnou soukromému sektoru. Některé obce byty vlastní, ale nemají dostatek prostředků na jejich údržbu pro potřeby bydlení. Stát problematiku dostupného bydlení řeší v *Koncepci sociálního bydlení České republiky 2015 – 2025*²³ a na obě výše zmíněné skutečnosti reaguje prostřednictvím dotací, jež poskytuje Ministerstvo pro místní rozvoj např. v Integrovaném rozvojovém operačním programu (IROP) na opravy a výstavbu bytového fondu pro potřeby sociálního bydlení.²⁴

Obce, které vlastní bytový fond ve stavu vhodném k pronajímání je přidělují zájemcům prostřednictvím bytových / sociálních komisí. V podmínkách, vážících se k žádostem, obce zohledňují zdravotní stav nebo sociální situaci uchazečů. Až na výjimky obce přidělují byty svým občanům – lidem s trvale hlášeným pobytem na území těchto obcí. Tzv. sociální byty také v ORP Chrudim začaly nabízet stavební firmy, které na jejich rekonstrukci získaly prostředky z dotačních programů.

Některé organizace, vykonávající terénní sociální práci, nabízejí již řadu let na různých místech ORP klientům možnost bydlení v bytech na dobu určitou, za podmínky spolupráce se sociální službou . Tito a další aktéři se sdružují v Pracovní skupině propustného bydlení při Městském úřadě v Chrudimi a společně řeší jak v Chrudimi dostupné bydlení pro klienty dále rozvíjet. „Udržovat nabídku přiměřeného bydlení pro znevýhodněné skupiny obyvatelstva a rozvíjet propustné bydlení ve městě“ - takto formuluje *Strategický plán udržitelného rozvoje města Chrudimi 2015-2030* nezbytné opatření (C.3.7.) v této oblasti.²⁵ A aktéři pracovní skupiny se shodují, že je potřeba záležitost řešit koncepčně – mít k dispozici vstupní analýzu potřebnosti, zapojit do procesu všechny relevantní aktéry na úrovni samosprávy a následně se věnovat možnostem řešení.

Komplexní a systémové řešení v oblasti bydlení by si však žádalo řešit problematiku v celé její šíři. Snažit se o zajištění bytů pro osoby, jež v různé míře vyžadují asistenci sociální služby (sociální nebo-li propustné / propustné bydlení), a vedle toho o zajištění dostupných bytů pro ty, kteří nepotřebují podporu sociálních pracovníků, ale přitom z různých důvodů (zdravotní stav, finance, etnicita apod.) nedosáhnou na běžné komerční bydlení. Vzhledem k charakteristice sítě (velikosti ORP, dostupnosti aktérů odborné pomoci apod.) se jeví jako potřebné řešit oblast dostupného bydlení v rámci celého ORP, případně celého území okresu a umožnit tak obyvatelům zůstat v místě jejich trvalého bydliště, kde mají četné vazby a předejít tak možné nesolidární koncentraci osob v bytové nouzi v místě, kde jsou připravené podmínky a příležitosti situaci řešit (efekt spádového centra).

Podporu občanům, obcím i neziskovým organizacím při lokálním řešení tématu dostupného bydlení poskytuje Ministerstvo práce a sociálních věcí, které v říjnu 2017 otevřelo v Praze Kontaktní centrum sociálního bydlení. Sem se lze obracet např. s „dotazy a žádostmi o podporu a radu, jak postupovat při

²³ Koncepce je dostupná na: http://www.mpsv.cz/files/clanky/22514/Koncepce_soc_bydleni_2015.pdf. Mnohaletá snaha upravit dostupnost sociálního bydlení legislativně zatím ztroskotala v 1. čtení návrhu zákona o sociálním bydlení a o příspěvku na bydlení viz: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&t=1065&rss-cz=0>.

²⁴ Viz <https://www.strukturalni-fondy.cz/cs/Microsites/IROP/Uvodni-strana>.

²⁵ Dokument dostupný z: http://chrudim.eu/assets/File.ashx?id_org=5429&id_dokumenty=6659.

budování sociálního bydlení, jakou formu zvolit, kde je možné získat finanční prostředky nebo jak efektivně hodnotit bytovou nouzi lidí, kteří žádají o sociální bydlení“.²⁶

Rozvoj podpory vzdělávání a pracovních příležitostí pro mladé osoby se ztíženým vstupem na trh práce

Mladí lidé ze sociálně znevýhodněného prostředí a mladí s kombinací sociálního a zdravotního handicapu obtížně shánějí příležitosti na trhu práce pro své vlastní uplatnění. Překážkou jim je nedostatečné vzdělání, absence zkušenosti se sháněním práce a často nízká míra motivace doprovázená nereálnými očekáváními (málo práce a hodně peněz). Zdravotní handicap a znaky odlišné etnicity mohou spolu s předsudky být dostatečným stigmatem, který je diskvalifikuje u řady potenciálních zaměstnavatelů. Pokud se jim povede sehnat legální zaměstnání, většinou si pracovní místo – vzhledem k absenci pracovních návyků, malé sebedůvěře a vnitřní disciplíně a možná i díky malé trpělivosti zaměstnavatelů - dlouho neudrží. Následkem toho dochází samozřejmě k dalšímu poklesu důvěry ve své schopnosti a snižuje se míra motivace k dalšímu zaměstnání. Mladý muž či mladá žena se tak mohou dostat (a často tam již jsou) do víru zadlužování se a ohrožení ztrátou bydlení. Pokud selhávají v řádném zaměstnání, budou si hledat (alespoň) zaměstnání nelegální. Nezaměstnanost mladých sebou samozřejmě přináší řadu negativ – kromě větší finanční zátěže na systém se s odstupem času jedná o utváření negativních společenských vzorů v rodině pro další generace.

Vyrůstání v nepodnětném a chladném výchovném prostředí samozřejmě poznamenává utvářející se osobnost dítěte. Ovlivní jak jeho sebe-náhled, intelekt, schopnost spolupracovat, tak i např. motivaci k dalšímu rozvoji. **Je proto žádoucí podporovat rozvoj výchovného prostředí, jímž je po celé dětství samozřejmě i škola, směrem k - z pohledu dítěte – podnětnému a respektujícímu prostředí.** Ze slov aktérů ze zdá, že stále více přibývá dětí, které se na základní škole necítí dobře a nerozumí tomu proč a co se učí. Tyto děti často již v brzkém věku ztratí onu radost ze vzdělávání (vnitřní motivaci) a v souběhu dalších okolností po ukončení povinné školní docházky ani nenastoupí na střední školu, resp. jí opustí v průběhu prvního roku. Nepřekvapí, že nejsou následně příliš úspěšní na trhu práce. Proto někteří aktéři zabývající se vzděláváním a pracovním poradenstvím hovoří o **potřebě umožnit dětem ve větší míře věnovat se během vyučování oblastem jejich zájmu a dětem na druhém stupni základní školy navíc umožnit nahlédnout do všedního dne pracovníků široké palety oborů** (např. formou organizovaných exkurzí / stáží).

Přesuneme-li se na trh práce, můžeme konstatovat, že v regionu není dostatek chráněných pracovních míst pro sociálně znevýhodněné mladé a chybí zde především ucelený systém prostupného zaměstnávání (B8.). Jedná se o koncepci založenou na širší spolupráci v síti: úřadů práce s neziskovými organizacemi, sociálními podniky a zaměstnavateli na volném trhu práce. Uchazečům o zaměstnání je na vstupu nabídnuta poradenská podpora pro osvojení si pracovních kompetencí a při příp. výběru a získání potřebného doplňujícího vzdělání. Dále je jim nabídnuta podpora při získání krátkodobé pracovní zkušenosti / praxe, podpora při osvojení si návyků v dlouhodobém pracovním poměru v prostředí sociálního podniku a následně dočasná podpora v běžném zaměstnání na volném trhu práce. Zde klient pokračuje v pracovním poměru - po úspěšném ukončení podpůrného programu

²⁶ Více informací viz *Zpravodaj sociálního bydlení*, 2/2017. Dostupný z: https://www.mpsv.cz/files/clanky/31993_Zpravodaj_socialniho_bydleni_2.pdf.

– stává se řadovým zaměstnancem. Přičemž je možné, aby byl takový zaměstnavatel motivován pro spolupráci v systému prostupného zaměstnávání různými benefity (od dotačních programů na podporu zaměstnanosti přes podporu při rozvoji týmového prostředí apod.).

Personální posílení kapacit služeb místní sítě

V rámci tématu o dostupnosti odborné pomoci (A.) jsem se zmínil o nedostatečných kapacitách některých služeb. V současné době, možná více než kdy jindy, zažívá místní síť služeb situaci, kdy je pro mnoho aktérů napříč resorty obtížné zajistit dostatek personálu pro výkon své základní činnosti (B9.). Nemám ambice zde tuto situaci analyzovat, přepokládám však, že to mj. souvisí s okolnostmi jako je plošná nízká nezaměstnanost, malá oborová prestiž provázená neadekvátním finančním ohodnocením, vznik nových služeb a realizace mnoha rozvojových aktivit, které čerpají z místní sítě část personálních kapacit apod. Pokles personální kapacity pro práci s klienty podle aktérů z řady oborů rovněž souvisí se stále vzrůstajícími administrativními nároky na výkon profese. Zaznívají proto **obavy, zda-li vznik inovací, nových typů služeb či rozšiřování místní působnosti služeb sebou neočekávaně nepřináší i personální ohrožení služeb stávajících a tím i pokles jejich kvality**. S nedostatečnou kapacitou souvisí i možnost rozvoje interdisciplinární spolupráce. Aktuální personální možnosti aktérů a přesvědčení některých z nich o nízkém přínosu činnosti pracovních platform a skupin se zdají být klíčovými důvody, jež stojí v cestě dalšímu procesnímu rozvoji sítě.

Personální téma rezonuje i mezi aktéry ve školství. Více škol by rovněž rádo rozšířilo personál školního poradenského pracoviště o školního psychologa, asistenty pedagogů, speciálního pedagoga či etopeda. Některé z nich se kladně staví k možnosti zaměstnávání sociálního pedagoga / sociálního pracovníka na škole jako je tomu v řadě zahraničních zemí. Jiní (zejména Ti ze sociální oblasti) ovšem namítají, že tato zajímavá inovace by za stávající situace mohla vést k dalšímu úbytku odborníků na sociální problematiku ze sociálních služeb, obcí i státní správy, kde nejsou vždy tak dobré dílčí zaměstnanecké podmínky (platy, dovolená) jako ve školství. Někteří aktéři mluví o potřebě posílení kapacity pozice okresního metodika prevence. Mezi aktéry bylo zmiňováno i plošné téma feminizace školství. Vnímají, že velká převaha žen v pedagogickém kolektivu, resp. nedostatek jejich mužských protějšků vytváří nerovnoměrnou situaci ve výchovném působení na děti.

Otázky pro řízený rozvoj sítě služeb

- Jakým způsobem a mezi jakými aktéry sdílet informace o kapacitách služeb a potřebách místní sítě? Mají se informace u někoho / někde koncentrovat? Jakým způsobem vyhodnocovat zaznamenané potřeby?
- Jak zajistit participaci obcí na financování služeb poskytovaných jejich občanům?
- Jak nastavit proces plánování rozvoje sociálních služeb tak, aby se jednalo o živou platformu reagující na aktuální potřeby místní sítě služeb?
- Jakým způsobem zapojit do místního plánování rozvoje služeb kromě registrovaných poskytovatelů sociálních služeb i další aktéry z oblasti ochrany práv dětí?
- Jakým způsobem a s jakými cíli je možné začlenit stávající platformy rozvoje případové práce do „komunitního plánování“?
- Kde a jakým způsobem mohou skuteční aktéři ochrany práv dětí z různých resortů společně projednávat potřeby místní sítě?

- Jak docílit aktivního zapojení obcí všech stupňů do spolupráce ve prospěch jejich občanů – ohrožených dětí a jejich rodin?
- Jakým způsobem usnadnit aktérům vzájemnou „svépomocnou“ profesní podporu? Jaké další aktivity by se mohly v této oblasti začít rozvíjet?
- Jak nastavit systém toku informací mezi relevantními aktéry místní sítě služeb o rizikovém chování mládeže a jejich vyhodnocování pro tvorbu efektivních preventivních programů?
- Jak komplexně a systémově řešit klíčovou potřebu místní sítě v oblasti dostupného bydlení? Jak zajistit a nastavit systém podpory kompetencí (sociální práci) pro získání a udržení bydlení a jak zajistit dostatek (obecního / komerčního) bytového fondu vhodného pro dostupné bydlení?
- Jakými nástroji lze podpořit rozvoj rodinného / školního výchovného prostředí pro zdravý vývoj osobnosti dítěte a uchování jeho vnitřní motivace pro další vzdělávání?
- Jak umožnit dětem ve školním prostředí věnovat se ve větší míře oblastem jejich zájmu? Jak dopomoci žákům k získání osobní zkušenosti s výkonem různých profesí pro snadnější rozhodování o svém dalším směřování?
- Jakými cestami zajistit dostatek pracovních příležitostí pro sociálně znevýhodněné mladé? Jak by měl vypadat pro místní podmínky vhodný systém prostupného zaměstnávání?
- Jak docílit zajištění odborného personálu stávajících služeb? Je vhodné, za situace, kdy dochází u aktérů v důsledku nedostatečného personálního obsazení k poklesu kvality poskytovaných služeb, rozvíjet interdisciplinární spolupráci pro rozvoj procesních postupů?

C. Efektivní případová práce

Spolupráci jednoho či více aktérů s ohroženým dítětem zaměřenou na jeho nepříznivou situaci v celé její šíři nazýváme případovou prací. Z podstaty věci je samozřejmě nezbytná spolupráce mezi aktéry z různých disciplín. Ochrana ohrožených dětí prostřednictvím případové práce spočívá v pozitivním zhodnocení individuálního a společného potenciálu aktérů.

Při rozhovorech s aktéry se nejvíce témat dotýkalo právě oblasti, kterou jsem shrnul pod označení Efektivní případová práce. Spadají sem jak témata, která se týkají potřebných dovedností pro ochranu ohrožených dětí, partnerství v interdisciplinární spolupráci, společných pravidel případové práce a procesních kompetencí, a revize a rozvoje společných postupů. Vzhledem ke specifickému postavení škol pro ochranu ohrožených dětí jsem se rozhodl aktéry z tohoto okruhu zařadit do samostatné oblasti potřeb, abych zdůraznil jejich důležitost.

Dovednosti pro případovou práci

Nezbytnou podmínkou začlenění aktérů do procesu efektivní případové práce je jejich sebepojetí jako součásti sítě pro ochranu ohrožených dětí (o čemž jsem se zmiňoval již výše – **A1.**) a z toho vyplývající přijetí odpovědnosti, a vedle toho i osvojení si alespoň „minima ochrany práv dětí“, tedy nezbytných dovedností (**C1.**). Mnoho místních aktérů napříč obory si klade otázky jako: „Jak poznám ohrožené dítě nebo rodiče, pokud nemají v obličeji modřiny?“. Pokud si pak na dětech nebo rodičích něčeho všimnou, pokládají si otázky typu: „Jak mám s dítětem / rodičem o tom, co vnímám mluvit, abych něco nezkazil/a?“. Ti, co zjistili, že sami o sobě dítěti / rodičům pomoci neumí / nemohou a mají dostatek odvahy situaci řešit, se táží: „Na koho se mám obrátit / koho mohu rodičům doporučit / koho mohu dítěti představit, aby nám v této věci pomohl?“. A ti, kteří již spolupracují s ostatními aktéry ve prospěch ohrožených dětí, se ptají: „Máme se nadále dítětem zabývat? Ke komu se mají

sbíhat informace o dítěti? Kdo je zodpovědný za to, jak bude spolupráce s dítětem pokračovat?“, ptají se pak tedy po potřebě řízení procesu případové práce – její koordinaci. Část z aktérů zabývajících se psychopatologií u dětí hovoří o potřebě více se zaměřit na včasné rozpoznání depresivních stavů u dětí a dospívajících v rámci školního prostředí či ordinací zdravotnických pracovníků.

Být si partnery při ochraně ohrožených dětí

Pokud vnímáme dovednosti pro případovou práci jako něco základního, bez čeho bychom ani nebyli schopni ohrožené dítě zachytit a nabídnout mu odpovídající pomoc, partnerství v případové práci je pak předpokladem účinné pomoci dítěti (**C2.**). Část aktérů, s kterými jsem měl možnost mluvit, cítí, že by mohlo být do případové práce více vtaženo a zúročit tak svou dosavadní práci s dítětem a své odborné zkušenosti. Cílem případové práce je chránit nejlepší zájem dítěte a s tím souvisí i volba postupů a opatření v případové práci. **V zájmu dítěte je nezbytné mezi aktéry usilovat o dosažení shody v názoru na jeho potřeby.** Tato shoda by se měla odrážet ve společně vytyčeném cíli případové práce, jež by měl zase zpětně udávat směr práce jednotlivých aktérů ve prospěch dítěte. V této souvislosti někteří z aktérů hovoří o potřebě aktivně využívat komisi sociálně – právní ochrany dětí při obci s rozšířenou působností jako nástroje pro řešení závažných případů. Z různých míst sítě rovněž zaznívá, že je potřeba vnést jas do tématu zodpovědnosti aktérů v případové práci v souvislosti s povinností a ochranou oznamovatele. **Ve prospěch ohrožených dětí je nanejvýš potřebné, aby si místní aktéři byli vědomi zodpovědnosti při ochraně ohrožených dětí, ale stejně tak věděli, v jaké situaci, za jakých podmínek a v jakém rozsahu jim stát garantuje ochranu, když se odhodlají upozornit příslušné orgány na potřebu ochrany těch nejohroženějších.**

Kompetence a procesní pravidla případové práce

Dovednosti a partnerství aktérů v případové práci je třeba doplnit dojednáním kompetencí jednotlivých stran a pravidel v případové práci (**C3.**). Právě komunikace potřeb a dilemat ve stávající praxi stejně jako potřeba vyjasnění kompetencí mezi jednotlivými aktéry je jedním z často formulovaných témat v síti. **Aktéři napříč sítí hovoří rovněž o potřebě důsledné koordinace případů, a to nejen v případě, že se jedná o dítě, které spadá do péče OSPOD, ale rovněž v ostatních případech, kdy není jasné kdo, v jakém rozsahu a s jakými kompetencemi má dbát na komplexní řešení nepříznivé situace dítěte.** Účinné řešení problematiky ohrožených dětí by z pohledu některých aktérů podpořilo, kdyby aktéři sítě společně zpracovali modelové postupy řešení případů v jednotlivých tematických oblastech, a to s oporou stávajících legislativních předpisů a metodických doporučení.

Revize a rozvoj specifických postupů v případové práci

Komentář k tématu efektivní případové práce završím oblastí, která se týká revize a rozvoje specifických postupů v případové práci (**C4.**).

Důsledná práce s rodinným systémem

Velmi akcentovaným tématem v lokální síti je potřeba **důslednější práce s rodinou pro setrvání dítěte v rodinném prostředí.** Místní aktéři vnímají za skutečnost, že se některým rodinám ohroženým oddělením dětí od rodičů nedostává dostatečné podpory, tyto faktory – neexistuje shoda nad tím, jak má adekvátní podpora vypadat, nedostatečně se v síti komunikují potřeby dětí a vyhodnocuje další

společný postup, stávající kapacity aktérů nedovolují důslednější práci s rodinou, po umístění dítěte do náhradní péče se polevuje v práci s rodinou, a někteří vnímají jako dílčí aspekt neúčinné ochrany ohrožených dětí to, že v případě tzv. výchovných problémů se stávající systém často soustředí na „práci s dítětem“, namísto „spolupráce s rodinným systémem“. Větší pozornost by měla být také podle některých aktérů zaměřena na **podporu dětí vychovávaných osobou / osobami s neléčeným duševním onemocněním**. Další oblastí, kde se nachází prostor pro rozvoj práce s rodinným systémem je téma domácího násilí. Aktéři věnující se tématu pozorují, že **chce-li rodina zasažená domácím násilím zůstat pohromadě, je potřebné promýšlet postup práce s celou rodinou včetně násilné osoby**.

Účinné využívání ústavní péče a podpora náhradní rodinné péče

S předchozím tématem je úzce spojena potřeba, již jsem formuloval jako účinné využívání ústavní péče. Za případy, kdy se dá mluvit o tom, že institut ústavní výchovy není využíván efektivně, spatřují aktéři některé z těchto příčin – není správně nastavena ambulantní či terénní péče, děti nejsou umístěny do pro ně vhodných zařízení, ústavní zařízení jsou do případové práce přizvány až ve chvíli nástupu dítěte do zařízení, čas, který dítě tráví mimo rodinu, není dostatečně využit pro zlepšení rodinného prostředí nebo nedochází k dostatečné komunikaci o potřebách dítěte mezi aktéry. Aktéři rovněž upozorňují na to, že je potřeba **předcházet umisťování dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (ZDVOP) v případech volné kapacity pěstounů na přechodnou dobu**.

V oblasti náhradní rodinné péče aktéři hovoří o potřebě absolvování příprav žadatele na roli profesionálního pěstouna i v případě příbuzenských pěstounů. Řada z nich by navíc podle mnohých potřebovala podpořit kompetence v oblasti hospodaření s penězi. Mezi aktéry lze zaslechnout i potřebu účasti organizací doprovázejících pěstouny na setkání krajské odborné pracovní skupiny pro náhradní rodinnou péči, v situaci kdy dochází k tzv. párování dětí s náhradními rodiči, jež tyto organizace doprovázejí.

Řešení rodičovských sporů a úprava výchovy

Dalším tématem, žádajícím si dle mnohých aktérů revizi, se týká **dopadu střídané péče na zdravý vývoj dítěte**. Aktéři napříč obory upozorňují jak na pozitivní příklady střídané péče, tak na ty znepokojivé, a to v souvislosti s enormní zátěží, jež na dítě oba rodiče nakládají s vědomím, že jim jejich chování tento typ péče legitimizuje. Je též slyšet názor, že na rozdíl od jiných zemí zde není zvykem stanovovat střídanou péči v prvních letech života dětí. Jiným, ale souvisejícím, specifickým tématem je **řešení rodičovských sporů** způsobem, který minimalizuje dopady jednání rodičů a vzniklé situace na dítě. Děti jsou neúměrně zatěžovány rodičovskými spory. V této souvislosti se jako vzorová praxe v posledních dvou letech napříč Českou republikou rozšiřuje postup, který se odvozuje od interdisciplinární spolupráce započaté před desítkami let v německém městě Cochem (proto cochemská praxe). O procesní řešení tématu se nyní usiluje i v místní síti a spočívá v jednotném postupu všech relevantních aktérů sítě, přičemž se zdůrazňuje společná odpovědnost rodičů za uzavření dohody ve věcech týkajících se jejich dítěte.

Dítě jako partner řešení situace

Důležitým tématem, které si rovněž žádá naši hlubší pozornost a je podle mnohých aktérů klíčové pro jakoukoli SPOLUpráci s dětmi, je **akceptování názoru dítěte při ochraně jeho práv**. Jedná se

o téma, jež nás (pojmem-li ho v celé jeho šíři) dovede k následujícím závěrům: nepřihlíží-li se v případové práci k postoji dítěte dostatečně, dítě není motivováno ke změně situace, necítí se jako partner řešení a odchází se zkušeností, že důležité osobní rozhodnutí za něj činí druzí, pro dítě, které není vnitřně účastno na změně, nemůže být poskytovaná pomoc účinná, nejsou-li názory dětí brány v případové práci vážně, nestanou se děti ani partnery procesu hodnocení kvality poskytovaných služeb a procesu plánování rozvoje služeb. Dá se proto usuzovat, že nástroje ochrany ohrožených dětí nemohou v takových případech dostatečně účinně reagovat na potřeby dětí. To, že se ne vždy pracuje s názorem dítěte, aktéři spojují s tím, že někteří aktéři nedostatečně zjišťují názor dítěte. Důvodem může být absence dovedností a nástrojů ke zjišťování názorů dítěte, ale i skutečnost, že ne každý vnímá dítě jako dostatečně kompetentní k účasti na rozhodování o řešení vlastní situace. Dá se ale usuzovat i na prostou skutečnost, že ne všichni aktéři si dostatečně uvědomují důležitost motivace a vědomí účasti na procesu řešení pro dosažení úspěchu, a stejně tak ne všechny děti jsou obeznámeny se svými právy a postupy, jak se svých práv domáhat. Proto aktéři hovoří i o potřebě vedení dětí k větší participaci na společenském dění.

Hledání motivace

Posledním tématem, které zde uvádím, souvisí s předchozím a stejně jako ono se prolíná celou oblastí případové práce. Týká se totiž **práce s motivací klientů** k dosahování pozitivních změn v jejich situaci a práce na přijetí zodpovědnosti za podobu jejich rozhodnutí, přijetí rodičovské odpovědnosti apod. Aktéři, kteří téma motivace a zodpovědnosti zmiňovali, cítí, že jsou tato slova klíčová a samozřejmě pro jakýkoli udržitelný posun v životě člověka, ale v praxi na ně často není kladen dostatečný důraz.

Otázky pro řízení rozvoj sítě služeb

- Jak docílit toho, aby si široké spektrum aktérů osvojilo základní znalosti a dovednosti při ochraně práv dětí? Jaké znalosti a dovednosti to jsou?
- Jak dosáhnout toho, aby děti znaly svá základní práva a aktivně je hájily?
- Jakým způsobem zajistit větší účast dalších relevantních aktérů na řešení situace v případové práci a využít tak jejich potenciál?
- Co brání zúčastněným aktérům v hledání názorové shody na aktuální potřeby dítěte?
- Jak docílit toho, aby byl v síti aktivně využíván institut oznámení a v odůvodněných případech garantována co možná nejvyšší míra ochrany oznamovatele?
- Jakým způsobem nastavit procesní kompetence koordinátora případu a dalších aktérů? Do jaké míry a v jakých případech lze koordinovat případovou práci v oblasti prevence (mimo z. č. 359/1999Sb. ve znění pozdějších předpisů)?
- Pomohlo by zlepšit komunikaci v případové práci společné zpracování modelových řešení případů (podpořených o legislativní a metodická stanoviska) v jednotlivých tematických oblastech? Jak je efektivně zpracovat?
- Jak zajistit informovanost mezi poskytovateli služeb s jinou místní působností v případě stěhování rodiny?

- Jak nastavit pravidelný systém komunikace mezi aktéry o případu? Jak umožnit poskytování zpětných vazeb mezi aktéry k procesním úkonům?
- Je vhodné systematicky revidovat specifické procesní postupy? Jakým způsobem to provádět?
- Jak docílit důslednější práce s rodinou pro setrvání dítěte v přirozeném prostředí / pro co nejrychlejší návrat do rodinného prostředí?
- Jak hájit nejlepší zájem dítěte, na kterého výchovně působí osoby s neléčeným duševním onemocněním?
- Jak komplexně pracovat s rodinou zasaženou domácím násilím?
- Jak procesně docílit účinného využívání ústavní péče pro ochranu práv dětí? Jak předejít umisťování dětí do zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc v situacích, kdy mají volnou kapacitu pěstouni na přechodnou dobu?
- Jak vhodně upravit vstupní podmínky a podporu příbuzenských pěstounů?
- Jak procesně zohlednit některé negativní dopady střídavé péče na další vývoj dítěte?
- Jak systémově minimalizovat dopady rodičovský sporů na nejlepší zájem dítěte?
- Jakým způsobem je možné včas zachytit zájem dítěte vidat se s druhým rodičem, když si to jeden z rodičů nepřeje a druhý z různých důvodů nevyvíjí dostatečnou aktivitu?
- Jak umožnit dítěti více participovat na řešení vlastní situace? Jak vhodně zjišťovat názor dítěte a jak s ním pracovat?
- Jak v síti pracovat s tématem motivace u klientů, které označujeme jako nemotivované?

D. Využití potenciálu škol pro ochranu práv dětí

Jak jsem se zmínil výše, téma Využití potenciálu škol pro ochranu práv dětí jsem vyčlenil z oblasti Efektivní případové práce záměrně, to abych zdůraznil specifické postavení těchto aktérů. Tyto instituce pro výchovu a vzdělávání dětí skýtají nedoceněný potenciál pro ochranu ohrožených dětí. **Školy se na rozdíl od většiny ostatních aktérů lokální sítě vyznačují tím, že jsou životním prostorem. Prostředím, kde dítě tráví kontinuálně po řadu let mnoho hodin denně a setkává se zde pravidelně s řadou vrstevníků i dospělým personálem školy. Ohrožené dítě má tedy velkou šanci, že zde najde potřebnou oporu a pomoc.** Záleží zde tedy primárně na schopnosti (D2.) školních pracovníků (ať se jedná o pedagogy, jejich asistenty, specialisty školního poradenského pracoviště, školníka, vedoucí školní jídelny aj.) vybudovat si u dítěte důvěru, na vnímavosti pro potřeby dětí a schopnosti aktivního naslouchání. Z místní sítě zaznívá, že konfrontační a jinak nevhodný přístup hodnotící jednání dítěte může naopak vést k prohlubování jeho ohrožení a snížení jeho možností nalézt ve školním prostředí odpovídající pomoc. Stejně tak je nezbytné neopomenout práci s dynamikou a vztahy třídního kolektivu a předcházet tak dalším potenciálním ohrožením dětí. Při rozhovorech s některými školskými aktéry dále vyšlo najevo, že **je potřebné se zaměřit na revizi či tvorbu vnitřních postupů a rozdělení kompetencí pro účinnou ochranu ohrožených dětí (D2.).** Nezřídka se stává, že informace

o dítěti nedoputují ve správný čas na správném místě ke správné osobě. Ve chvíli, kdy jsou pedagogové primárně zaměřeni na dítě a třídní kolektiv nikoli na penzum probírané látky, a jsou uvnitř školy nastaveny účinné mechanismy podpory ohroženého dítěte, je namísto se věnovat osvojování dovedností pro případovou spolupráci s ostatními aktéry (viz **C1.**).

Tématem, kterým se podle informací z oslovených škol a školek zabývá cca 1/3 z nich je problematika stravování dětí z ekonomicky slabých rodin, zvláště v případě mateřských škol neexistuje funkční postup v síti, kterým by bylo možno podpořit dotčené rodiny proto, aby dítě mohlo navštěvovat školkou a přitom nevznikal konfliktní potenciál pro neuhrazené výdaje za stravování dítěte. V oblasti vzdělávání dětí se sociálním znevýhodněním dále zaznívá důraz na jejich podporu v prvních letech povinné školní docházky s ohledem na jejich školní úspěšnost (**D2.**).

Oblastí, která úzce souvisí se všemi předchozími je spolupráce škol s rodiči dětí, jež od rodičů nedostávají adekvátní podporu při vzdělávání a nechávají své děti zameškovávat školní vyučování. Toto téma aktéři pojmenovávají jako práce se zodpovědností rodičů za vzdělávání jejich dětí a možná se týká širší problematiky zájmu rodičů o potřeby jejich dětí v obecném smyslu – věnování se jim.

Stále je potřeba, s odkazem na rozličné teorie potřeb, připomínat základní východisko pro vzdělávání dítěte: není-li dítě přijímané, nepřijímá-li samo sebe, není-li si jisté, necítí-li se v bezpečí, nebo nemá-li zabezpečeny základní fyziologické potřeby včetně stravování – jinými slovy je-li dítě v nepohodě - tak nemůžeme očekávat, že bude naladěné pro to, chtít se rozvíjet / učit.

Otázky pro řízení rozvoj sítě služeb

- Jak vhodně – s ohledem na specifika jednotlivých škol – personálně rozvrhnout kompetence pro ochranu ohrožených dětí a nastavit vnitřní postupy v této oblasti?
- Jakou formou poskytnout personálu škol příležitosti k rozvoji kompetencí v oblasti ochrany ohrožených dětí?
- Jak lze ze strany školy účinně pomáhat rodičům upevňovat jejich zodpovědnost za vzdělávání svých dětí?
- Jak předcházet konfliktní komunikaci pedagogů se žáky / jejich rodiči?
- Jak (systémově) předejít „vypadávání“ sociálně znevýhodněných dětí z mateřských škol kvůli obtížím jejich rodičů s úhradou za stravování?
- Jak co nejúčinněji hájit nejlepší zájem dítěte ohroženého jednotlivci či kolektivem ve školním prostředí, pokud škola situaci z různých důvodů zlehčuje nebo řešit odmítá?
- Jaké se nabízejí nástroje podpory dětí cizinců s ohledem na jejich školní úspěšnost a přijetí školním kolektivem?

Rámec aktivit lokálního síťe na území ORP Chrudim

V rámci své činnosti se v systému ochrany práv dětí v ORP Chrudim budu orientovat na tři základní oblasti, a to na **využití a rozvoj nástrojů** (služeb, aktivit, opatření), **procesů** (postupů, platforem, pracovních skupin) a **potenciálu aktérů** (dovedností, větší participace).

Obrázek č. 6: Rámec aktivit lokálního síťe v ORP Chrudim

Na území ORP Chrudim se za poslední tři desetiletí vybudovala velká podpůrná síť, která je koncentrována především v obci Chrudim. Ta je přitom vzdálena pouze 10km jižně od krajského města Pardubice, kde se nachází též dostatek podpůrných zdrojů k řešení problematiky ochrany práv dětí. Svým nastavením a rozložením však podpůrná síť skýtá několik nedostatků:

- zdroje (aktéři a aktivity – zejména služby, specialisté a úřady) jsou koncentrovány především v severní části ORP,
- informovanost o zdrojích sítě a jejich dostupnost je v periferiích ORP omezen;
- z některých míst ORP je tak snazší vyhledat pomoc v jiných městech za hranicemi ORP (pokud to okolnosti umožňují),
- velké části aktérů schází vědomí, že jsou součástí podpůrné sítě ochrany práv dětí a dovednosti k aktivní ochraně,
- při množství podpůrných zdrojů, pracovních skupin, projektových a dalších aktivit začíná být síť nepřehledná, aktivity se dějí nekoordinovaně - dochází k neefektivnímu využívání jejich potenciálu.

Moje působnost v místní síti bude spočívat v:

- analýze sítě aktérů a aktivit ORP, resp. místních sítí v rámci správních obvodů pověřených obecních úřadů,
- zprehledňování sítě (aktérů, aktivit, smyslu ochrany práv dětí),
- aktivizaci aktérů sítě k osvojení si a předávání potřebných znalostí a dovedností pro ochranu práv dětí,
- aktivizaci aktérů sítě k rozvoji nástrojů ochrany práv dětí (zavádění chybějících nástrojů a reflexi efektivity stávajících),
- aktivizaci aktérů sítě k ukotvení procesů (aktivit spolupráce, postupů řešení klíčových témat), které nejsou dostatečně účinné a k nastavení procesů v síti chybějících a dle potřeby ve facilitaci (usnadnění komunikace mezi aktéry při nastavování) těchto procesů.

Je zřejmé, že pro transparentnější různým zájmům nekolidující zvládnutí těchto aktivit je výhodou jakýsi **procesní nadhled**, který má lokální síť, jenž není podřízen žádnému z aktérů místní sítě služeb. Systematické využívání těchto základních nástrojů aktivního síťování považuji za nezbytný předpoklad dobře fungující místní sítě, která ohroženým dětem garantuje ochranu prostřednictvím (již zmíněného) účinného využívání a rozvoje nástrojů, procesů a potenciálu aktérů. Zde je má vize ideálního stavu.

Vize: Přehledná a funkční síť,

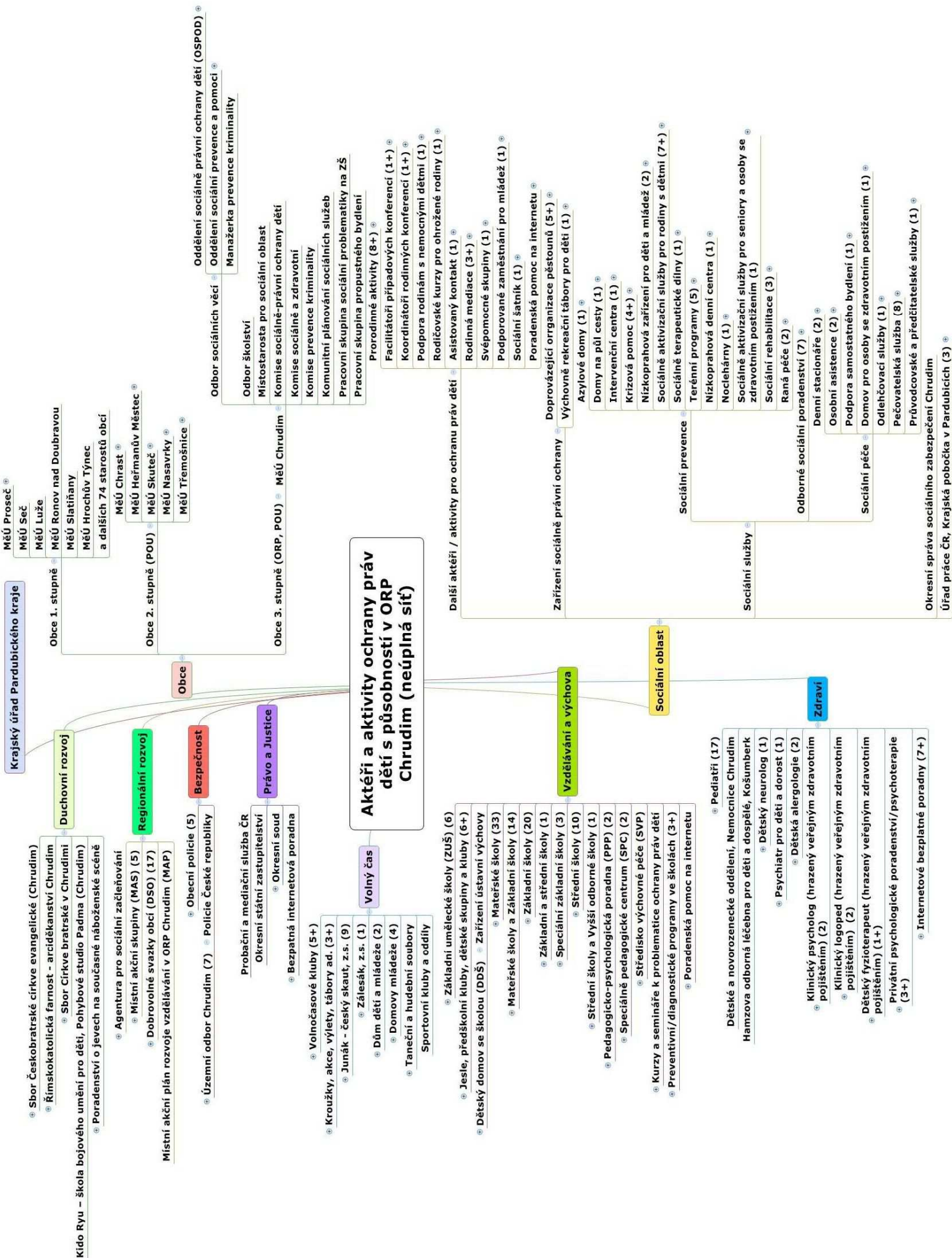
- kde každý z aktérů ví o svých a dalších zdrojích a limitech sítě a umí s nimi pracovat;
- kde jsou jasné a známé kompetence jednotlivých aktérů a funguje proces koordinace případové práce na všech úrovních;
- kde jsou nastaveny a známy postupy, jak pružně reagovat na aktuální potřeby v síti;
- kde dochází k rozvoji procesů a nástrojů ochrany práv dětí v závislosti na potřebách v síti.

Zvolená témata síťování

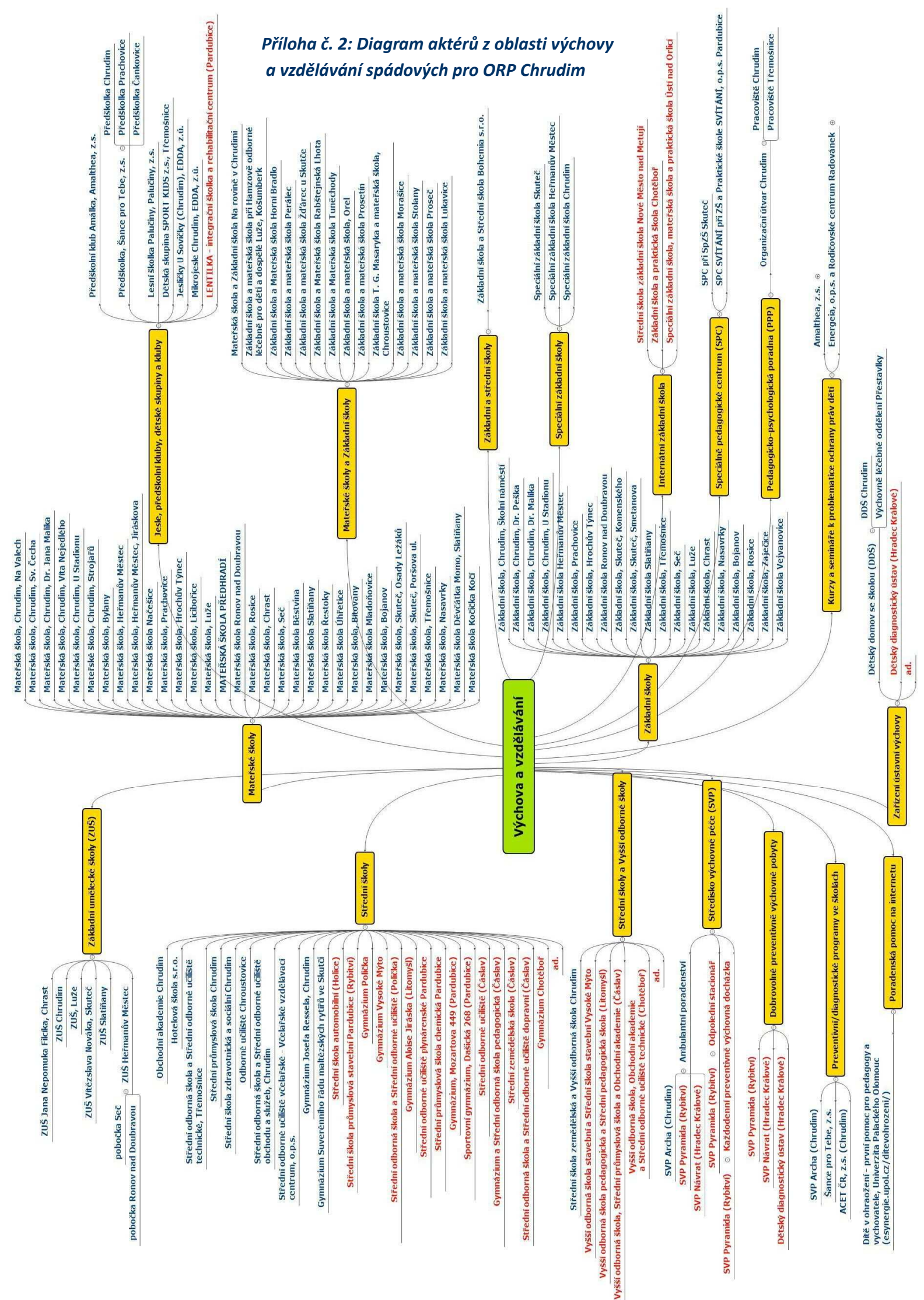
Při tvorbě své strategie síťování jsem se rozhodl pro následující čtyři témata. Ta budou nyní hlavním předmětem mé činnosti. Jejich výběr zohledňuje jak míru jejich potenciálu pozitivně ovlivnit situaci cílové skupiny (ohrožených dětí a jejich rodin), tak i aktuálně probíhající procesy v místní síti služeb. Výběr jsem koordinoval s Odborem sociálních věcí Městského úřadu Chrudim, aby se předešlo duplicitě procesů a „přetěžování“ aktérů jejich zapojením do formální spolupráce.

Témata síťování

1. Dostupné zdroje odborné pomoci pro ohrožené děti a jejich rodiny v okrese Chrudim
2. Dostupné bydlení pro mladé dospělé a ohrožené rodiny s dětmi v ORP Chrudim
3. Ochrana dětí v opatrovnických řízeních ve správním obvodu Okresního soudu v Chrudimi
4. Rozvoj vnitřních procesů a nástrojů pomoci místních sítí služeb pro ohrožené děti a jejich rodiny v okrese Chrudim

**Příloha č. 2: Diagram aktérů z oblasti výchovy
a vzdělávání spádových pro ORP Chrudim**

Zdraví

- Pediatři**
 - MUDr. Hana Brabcová
 - MUDr. Iva Cibulková
 - MUDr. Kateřina Šáchová
 - MUDr. Věra Židmalová
 - MUDr. Ženková Hana
 - MUDr. Markéta Kubešová
 - MUDr. Hrochův Týnec
 - MUDr. Nora Gregorová
 - MUDr. Chrást
 - MUDr. Jana Polková
 - MUDr. Luže
 - MUDr. Michaela Kovářová
 - MUDr. Skuteč
 - MUDr. Michaela Vylčilová
 - MUDr. Proseč
 - MUDr. Jana Janošková
 - MUDr. Nasavírký
 - MUDr. Jaroslava Michálková
 - MUDr. Seč
 - MUDr. David Komárek
 - MUDr. Třemošnice
 - MUDr. Vlastimila Hájková
 - MUDr. Ronov nad Doubravou
 - MUDr. Gabriela Vavřimová
 - MUDr. Heřmanův Městec
 - MUDr. Julius Slezák
 - MUDr. Ivana Malá
 - MUDr. Slatiňany
- Dětská alergologie**
 - Dětská alergologická poradna při dětském oddělení Chrudimské nemocnice a.s.
 - MUDr. Lenka Marhanová, Chrudim (dětský alergolog a klinický imunolog)
 - MUDr. Petra Maliková
 - Ambulance klinické logopedie, Luže
 - MEDVAL s.r.o., Chrudim
 - PaedDr. Zdenka Valesová
 - Mgr. Pavla Dibelková
- Dětský fyzioterapeut (hrazený veřejným zdravotním pojištěním)**
 - Naděžda Zelenková (Skuteč)
- Rehabilitační centrum LENITILKA**
 - Klinická logopedie
 - Ergoterapie
 - Fyzioterapie
 - Rehabilitace
 - Klinická psychologie
- Bezplatné internetové poradny**
 - Právní poradna (pro pacienty) Ferová nemocnice, Liga lidských práv (ferovanemocnice.cz)
 - Poradna lékaře, ul.ěkaře.cz, s.r.o. (ulekare.cz)
 - Poradna, Centrum pro rozvoj péče o duševní zdraví, z.s. (psychiatr, psycholog, sociální pracovník) (stopstigmapsychiatrie.cz)
 - Psychologická poradna, Hlep124 (hlep124.cz)
 - Anonymní internetová poradna, ESET – HELP (pro lidi s duševními obtížemi a jejich blízké) (esethelp.cz)
 - Drogová poradna, Sananím, z.ú Drogová poradna, Sananím, z.ú (drogovapordna.cz)
 - Drogová poradna, Podané ruce, o.p.s. (extc.cz)
 - MUDr. Pavel Tauber (Havlíčkův Brod)
 - MUDr. Luděk Ryba (Choceň)
 - MUDr. Antonín Lukeš (Hradec Králové)
 - MUDr. Vladimír Němec (Pardubice)
- Soudní znalec v oboru pediatrie**
 - MUDr. Emil Herr (Hlinsko)
 - MUDr. Pavel Tauber (Havlíčkův Brod)
 - MUDr. Viktor Hartoš (Kolín)
 - MUDr. Eva Čapová (Pardubice)
 - MUDr. František Čihák (Havlíčkův Brod)
- Dětský neurolog**
 - MUDr. Karel Brabec, Poliklinika Chrudim
 - MUDr. Petr Munzar, Dětská neurologie Pardubice s.r.o.
 - MUDr. Petr Martinek, NEUROLOGY.CZ (Havlíčkův Brod)
- Soudní znalec v oboru dětské psychiatrie**
 - MUDr. Emil Herr (Hlinsko)
 - MUDr. Pavel Tauber (Havlíčkův Brod)
 - MUDr. Viktor Hartoš (Kolín)
 - MUDr. Eva Čapová (Pardubice)
 - MUDr. František Čihák (Havlíčkův Brod)
- Psychiatrie pro děti a dospělé**
 - MUDr. Eva Miklasová, Poliklinika Chrudim
 - MUDr. Viktor Hartoš, MAMADŮ institut, s.r.o. (Kolín)
 - MUDr. Emil Herr (Hlinsko)
 - MUDr. Eva Čapová (Pardubice)
 - MUDr. Václava Hanušová, Dětská psychiatrická ambulance (Svitavy) a Ambulance pro děti a mládež při Psychiatrické klinice FN Hradec Králové
 - MUDr. Hana Mlynářová (Hradec Králové)
 - MUDr. Ivo Kunst (Hradec Králové)
 - MUDr. Milada Radosová (Havlíčkův Brod)
 - MUDr. Tomáš Havelka, Ambulance dětské psychiatrie, Psychiatrická nemocnice Havlíčkův Brod
 - Terapeutická komunita s léčebně výchovným režimem
 - Dětské oddělení Psychiatrické nemocnice Havlíčkův Brod
- Klinický psycholog (hrazený veřejným zdravotním pojištěním)**
 - Hamzova odborná léčebna pro děti a dospělé (Košumberk)
 - Dětské a novorozenecké oddělení, Nemocnice Chrudim
- Privátní psychologické poradenství/psychoterapie**
 - MUDr. Jarmila Převrátilová, Chrudim
 - PhDr. Marta Kovářová, Chrudim
 - PhDr. Blanka Pšobová, PsychoCom s.r.p. (ambulance klinické psychologie, psychoterapie a rodinné terapie) (Pardubice)
 - Psychologické centrum Medeora (Pardubice)
 - PhDr. Drahoslava Švarcová
 - PhDr. Mgr. Markéta Ďurechová
 - Mgr. et Mgr. Oldřich Ďurech
 - Oddělení klinické psychologie Pardubické nemocnice
 - Mgr. Anna Hebek - Slobodžian
 - PhDr. Denisa Bharová, Ambulance klinické psychologie a psychoterapie (Vysoké Mýto)
 - PhDr. Mgr. Jana Klumparová, Psychologická poradna zdravotního života (Litomyšl)
 - Mgr. Libor Troneček, Ambulance klinické psychologie pro děti a dospělé (Litomyšl, Svitavy)
 - Mgr. Libor Troneček, Ambulance klinické psychologie pro děti a dospělé, Dětské oddělení Litomyšlské nemocnice
 - Psychologická poradna pro děti a rodinu, PhDr. Ladislava Lažová
 - Psychologická ambulance, Chrudim, Mgr. Vanda Štědrá
 - Rodinná a partnerská terapie, Mgr. Oldřich Šolta
 - Psychologická ambulance, Mgr. Martina Vondrušková (Pardubice)
 - PSYCHO-SAN, PhDr. Věra Tomášová (Pardubice)
 - Psychologické poradenství a psychoterapie, Mgr. Eva Klucká a PhDr. Andrea Trončíková (Pardubice)
 - PhDr. Kateřina Vencálová, CestaPsyché - Psychologická poradna (Litomyšl)
 - PhDr. Mgr. Milada Nádvorníková, Psychologické poradenství (Litomyšl)
 - Mgr. Petr Hammerlindl, Psychologické rodinné a individuální poradenství, hypnóza (Přebouč)

**Příloha č. 4: Diagram aktérů ze sociální oblasti
spádových pro ORP Chrudim**

